

Rijksbegroting 2026 en de gevolgen voor gemeenten

Bijzondere ledenbrief

Inhoudsopgave

Voorwoord	3
1 Gemeentefinanciën	4
2 Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties	7
3 Justitie en Veiligheid	11
4 Asiel en Migratie	15
5 Onderwijs, Cultuur en Wetenschap	18
6 Infrastructuur en Waterstaat	21
7 Economische Zaken	24
8 Klimaat en Groene Groei	26
9 Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur	28
10 Sociale Zaken en Werkgelegenheid	30
11 Volksgezondheid, Welzijn en Sport	37
12 Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening	42
13 Buitenlandse Zaken, Handel en Ontwikkelingshulp	44

Voorwoord

Geachte leden,

De troonrede en de miljoenennota van dit jaar zijn uitgesproken en gepubliceerd in een periode waarin ons land schreeuwt om samenwerking en doorbraken. De VNG herkent in de deemoedige toon van de troonrede de erkenning dat er behoefte is aan herstel van vertrouwen en aan concrete stappen vooruit. Het is bemoedigend dat het demissionaire kabinet gemeenten nadrukkelijk opzoekt als partner en dat er financiële verlichting komt. Zo komt er € 728 miljoen euro compensatie voor de tekorten in de jeugdzorg in 2023 en 2024. Dat biedt lucht voor gemeenten die al jaren onder grote druk staan. Ook krijgen gemeenten € 60 miljoen voor de organisatie van de verkiezingen, is er € 12 miljoen beschikbaar voor extra opvangplaatsen in de vrouwenopvang en wordt de korting van € 177 miljoen op de onderwijskansenregeling teruggedraaid.

Tegelijkertijd vroeg de Koning in de troonrede terecht aandacht voor de toenemende polarisatie in de samenleving. Gemeenten ervaren dagelijks hoe verdeeldheid doorwerkt in buurten en wijken. Wij weten hoe groot de waarde van verbinding is en hoe essentieel samenwerking blijft: tussen inwoners, maatschappelijke organisaties en de verschillende overheidslagen.

Erkenning voor de complexe positie van gemeenten kost niets, maar betekent alles. Gemeenten hebben behoefte aan een duurzaam herstel van de financiële verhoudingen, een langetermijnvisie en investeringen die zekerheid en stabiliteit bieden voor inwoners en gemeenten. Echte doorbraken zijn nodig en gemeenten staan klaar om samen met maatschappelijke partners verantwoordelijkheid te nemen.

Het land staat al te lang stil. Juist daarom is het van belang dat politieke partijen snel tot de vorming van een nieuw kabinet komen. Liefst voor het eind van het jaar. Gemeenten en inwoners hebben dringend behoefte aan perspectief en slagkracht. Alleen samen kunnen we bouwen aan een samenleving die veerkrachtig en verbonden blijft.

De VNG blijft zich inzetten voor een sterke positie van gemeenten, waarbij taken en middelen in balans zijn en ruimte om hun rol als eerste overheid waar te maken. Deze ledenbrief biedt u een overzicht van de belangrijkste punten uit de Miljoenennota die voor gemeenten van belang zijn.

Dr. mr. L.K. Geluk
Algemeen directeur VNG

1

Gemeentefinanciën

Berekening accressen

Wat wil het kabinet?

Het gemeentefonds wordt jaarlijks aangepast om stijgende kosten door inflatie, loonontwikkeling, bevolkingsgroei en welvaart op te vangen. Sinds 2024 is het fonds daarvoor gekoppeld aan de nominale ontwikkeling van het bbp. Deze jaarlijkse bijstelling heet accres en bestaat uit een prijs-accres (de geraamde ontwikkeling van het prijspeil bbp en corrigeert zo voor inflatie) en een reëel-accres (de volumegroei van het bbp in de afgelopen acht jaar, zodat de fondsgroei stabiel aansluit bij structurele uitgavenontwikkelingen).

Het percentage voor het prijs-accres wordt elk jaar definitief vastgesteld in de meicirculaire, op basis van de CPB-raming in het Centraal Economisch Plan (CEP). Het reëel-accres wordt berekend met CBS-cijfers over de feitelijke volumegroei. Voor de komende vijf jaren worden beide accressen bovendien geactualiseerd in de septembercirculaire, met de percentages uit de Macro Economische Verkenning (MEV) van het CPB.

Tabel 1 geeft de percentages van het prijs-accres, het reële-accres en de som ervan voor de jaren 2025 tot en met 2030 die volgen uit de MEV 2026. Daarbij zijn de percentages voor het jaar 2025 gebaseerd op het CEP 2025. Rij vier geeft het bedrag van de accrestranche voor ieder jaar. In de onderste twee rijen staan de verschillen met de ramingen uit de meicirculaire in procenten en in geld. Het kabinet heeft de accrespercentages voor de septembercirculaire 2025 niet geactualiseerd. In de laatste rij is het verschil voor 2025 (in rood) weergegeven als dat wel was gebeurd.

Tabel 1. Accrespercentages septembercirculaire gemeentefonds 2025

MEV 2026/septembercirculaire 2025	2025	2026	2027	2028	2029	2030
Volume bbp (t-9 / t-2) - reëel-accres	*2,16%	1,91%	1,76%	1,66%	1,54%	2,17%
Prijspeil bbp (t) - prijs-accres	*3,63%	2,49%	2,53%	2,65%	2,49%	2,36%
Accrespercentage totaal	*5,87%	4,45%	4,33%	4,35%	4,07%	4,58%
Accres-tranche (x miljoen euro)	2.307	1.858	1.834	1.855	1.807	2.115
Vershil sep/meicirculaire 2025						
Vershil procentueel	(0,47%)	-0,27%	-0,06%	-0,02%	-0,08%	-0,26%
Vershil in miljoen euro	(+189)	-78	-25	-14	-41	-126

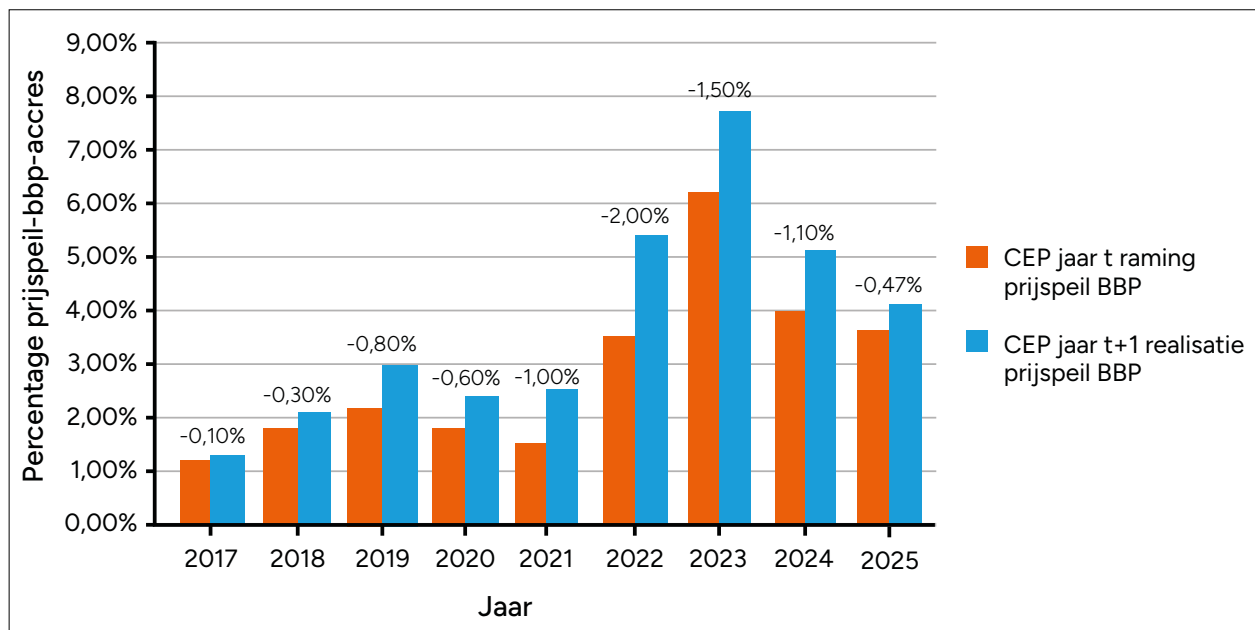
* Betreft de definitieve raming van het accres op basis van het CEP 2025

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het prijspeil bbp voor het jaar 2025 wordt in de MEV 2026 geraamd op 4,10%. Dat is hoger dan de raming uit het CEP 2025 van 3,63% waarop het definitieve bbp-prijs-accres 2025 is vastgezet. Als de realisatie van het prijspeil bbp voor het jaar 2025 in het voorjaar 2026 definitief 4,10% blijkt te zijn, dan betekent dat indirect een te laag accres 2025 van 0,47%. Dat is een structureel nadeel van € 189 miljoen. In 2024 was het geraamde prijspeil bbp 1,1% lager dan de realisatie en ging het om een nadeel van structureel € 407 miljoen voor gemeenten.

De ramingen van het CPB kunnen iets schommelen. Maar het Centraal Planbureau raamt in de afgelopen acht jaar met het CEP de ontwikkeling van het prijspeil bbp voor het lopende jaar structureel te laag. Figuur 2 brengt deze structurele ramingsfout tussen de raming in jaar t en de meting in jaar t+1 in beeld. Het verschil bedraagt gemiddeld 1% per jaar. Relatief gezien krimpt het gemeentefonds daarmee voortdurend ten opzichte van de ontwikkeling van het bbp en raakt de verhouding tussen de taken en middelen van gemeenten in negatieve zin.

Figuur 2. Verschil geraamd prijspeil bbp en voorlopige raming gerealiseerd prijspeil bbp

2025 betreft raming met de MEV 2026, omdat het CEP 2026 komend voorjaar pas verschijnt.

Dit kan worden voorkomen door het prijsaccres te bepalen op basis van nacalculatie (vergoeding van het daadwerkelijke prijspeil bbp in plaats van de ramingen). De VNG heeft er bij het kabinet en het parlement op aangedrongen om het definitieve accres voortaan te bepalen op basis van nacalculatie. Het kabinet heeft echter nog geen stappen in deze richting gezet.

BBP-accres inclusief de niet-taakgebonden mutaties is niet stabiel

Wat wil het kabinet?

Naast het prijs-accres en het reële-accres wordt de autonome groei van het gemeentefonds ook beïnvloed door kortingen en stortingen en de nieuwe wijze van indexeren van toekomstige mutaties in het fonds. Deze mutaties maken ook deel uit van het totale accres waarmee het gemeentefonds in een jaar groeit of krimpt. De afgelopen jaren hebben er veel mutaties in het gemeentefonds plaatsgevonden waarbij de nieuwe wijze van indexeren is toegepast.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De nieuwe bbp-systematiek leidt tot een stabiele inkomstenbron en biedt gemeenten duidelijkheid over de ontwikkeling van de fondsen. Dit geldt echter niet voor het indexeren van toekomstige mutaties en kortingen. Deze nieuwe methode, die los staat van de bbp-systematiek, is ingewikkeld.

De mutaties ervan zijn onnavolgbaar doordat een verantwoording erover ontbreekt, en de methode is foutgevoelig. De toepassing door de fondsbeheerders leidt bij herhaling tot een nadelig financieel gevolg voor gemeenten. Na het niet volledig corrigeren van de indexering bij het terugdraaien van de opschalingskorting en de extra korting jeugdzorg zijn met het toevoegen van de middelen jeugdzorg overeenkomstig het advies van de commissie Van Ark en het terugdraaien van het afschaffen abonnementstarief WMO mogelijk weer twee fouten opgetreden. Ook lijken bij de Voorjaarsnota 2025 mutaties door taakwijzigingen niet goed in de grondslag voor de accresberekening voor het komende begrotingsjaar te zijn meegenomen. De fondsbeheerders zijn deze fouten nog aan het uitzoeken. Voor gemeenten is het nog onduidelijk welke bedragen daadwerkelijk met taakmutaties in het gemeentefonds zijn gemoeid.

Raming vrijval BTW-compensatiefonds aan het gemeentefonds

Wat wil het kabinet?

Gemeenten kunnen hun betaalde BTW van de inkoop voor overheidstaken terugvorderen op het BTW-compensatiefonds (BCF). Omdat de uitgaven van gemeenten gewoonlijk toenemen met de inflatie, inwonergroei en welvaart, groeit het BCF jaarlijks met hetzelfde accrespercentage als het gemeentefonds. Daarnaast wordt het BCF bijgesteld voor de BTW-component van taakmutaties.

Als gemeenten in een jaar minder declareren op het BCF dan er aan middelen inzit, dan wordt het restant aan het gemeentefonds toegevoegd. Declareren gemeenten meer op het BCF dan erin zit, dan wordt het tekort aangevuld met middelen uit het gemeentefonds. Sinds deze afspraak valt ieder jaar geld uit het BCF vrij aan de algemene uitkering. Dit komt voornamelijk doordat de publieke investeringen van gemeenten al jaren achterblijven.

Voor het jaar 2025 wordt de vrijval uit het BCF aan de algemene uitkering voorlopig geraamd op € 428 miljoen. Volgend jaar volgt het definitieve cijfer. In de meicirculaire 2025 viel de definitieve afrekening over het jaar 2024 € 114,7 miljoen lager uit dan in de septembercirculaire 2024 werd geraamd (€ 446,7 miljoen). Daarmee kwam de totale vrijval over het jaar 2024 uit op € 332 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Een gemeente mag voor zijn begroting 2025 en voor elke jaarschijf van de meerjarenraming 2026-2029 uitgaan van maximaal zijn aandeel in de definitief gerealiseerde vrijval uit het BCF over het jaar 2024 van € 332 miljoen. Een gemeente kan er ook voor kiezen om van lagere bedragen uit te gaan, omdat ze verwacht dat deze vrijval in de toekomst krimpt of om juist behoedzaam te begroten. Door uit te gaan van juist een flink lager bedrag creëert een gemeente als het ware een behoedzaamheidsreserve voor tegenvallers.

2

Binnenlandse Zaken en Koninkrijksrelaties

Extra geld voor Tweede Kamerverkiezingen

Wat wil het kabinet?

Op 29 oktober vinden de landelijke verkiezingen plaats en gemeenten zijn verantwoordelijk voor de organisatie ervan. In het gemeentefonds wordt alleen uitgegaan van de normale zittingsduur van de Tweede Kamer. Doordat de maximale zittingsduur de afgelopen jaren meermaals niet is gehaald, zijn de middelen ontoereikend. Het kabinet voegt daarom eenmalig € 60 miljoen aan het fonds toe. De gemeente Den Haag krijgt € 1,1 miljoen extra, omdat zij de stemmen uit het buitenland tellen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De organisatie van de Tweede Kamerverkiezingen kost € 105 miljoen. Gemeenten krijgen een deel van deze kosten. De verdere kosten moeten gemeenten zelf betalen.

Openbaar Bestuur en Democratie

Wat wil het kabinet

In 2026 vindt een experiment met het nieuwe stembiljet plaats om verkiezingen meer toegankelijk en uitvoerbaar te maken. Het kabinet maakt middelen beschikbaar voor de beoogde inwerkingtreding van het wetsvoorstel Wet op de politieke partijen (Wpp), die regels voorschrijft waar politieke partijen zich aan moeten houden, bijvoorbeeld over transparantie en financiering. Onderdeel van de wet is de subsidiëring van decentrale (lokale) partijen (€ 8,15 miljoen per jaar). Ter voorbereiding op de inwerkingtreding van de Wpp bereidt het kabinet in 2026 de oprichting van de Nederlandse Autoriteit Politieke Partijen voor.

Wat betekent dit voor gemeenten

De focus van het ministerie van BZK verschuift van inwonerparticipatie naar overheidsparticipatie. Deze beweging sluit aan bij de beweging die de VNG al eerder heeft ingezet, met onder meer een "Handreiking Overheidsparticipatie" die binnenkort verschijnt. De kracht van gemeenschappen als onderdeel van een sterke en weerbare democratie wordt hiermee erkend en gewaardeerd. De subsidiëring van lokale politieke partijen helpt de lokale democratie te versterken en het experiment met het kleinere stembiljet (in 5 gemeenten) helpt het verkiezingsproces uitvoerbaar te houden.

Elke regio telt! en het Nationaal Programma Vitale Regio's

Wat wil het kabinet?

Het kabinet gaat door met het Nationaal Programma Vitale Regio's dat in 2025 is gestart. Dit programma is voortgekomen uit het rapport Elke regio telt en spitst zich toe op elf regio's aan de randen van het land. De regio's stellen plannen en uitvoeringsagenda's op die als basis moeten dienen voor langjarige investeringen. Ook in 2026 besteedt het kabinet € 0,3 miljoen euro aan het ondersteuningsprogramma. Het kabinet wil in 2026 de Regio Deals omvormen tot langjarig investeringsinstrument, maar hiervoor is nog geen budget gereserveerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Voor gemeenten in de elf regio's heeft het programma geen financiële gevolgen, behalve dat het meedoen aan het programma met procesondersteuning wellicht minder eigen capaciteit kost.

Goed bestuur en toekomstbestendig politiek ambt

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil de waarde van het ambt beter zichtbaar maken en toekomstbestendig houden. Daarom investeert het kabinet in instroom, toerusting, doorstroom en rechtspositie van politieke ambtsdragers. In het najaar van 2025 verschijnt het advies van het Adviescollege Rechtspositie Politieke Ambtsdragers (ARPA) over de periodieke herijking van hun arbeidsvoorwaarden; in 2026 volgt de kabinetsreactie. Ook komt in 2025 een wetsvoorstel voor modernisering van de verlof- en vervangingsregeling in consultatie. Verder investeert het kabinet in beroepsverenigingen, taskforces voor griffies en rekenkamers en betere raadsinformatiesystemen. De subsidie voor trainingen en scholing via het Kennispunt Lokale Politieke Partijen blijft beschikbaar.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Voor gemeenten betekent dit extra ondersteuning via taskforces, scholing en subsidies om raadsleden, griffies en rekenkamers te versterken. De VNG volgt de kabinetsreactie op het ARPA-advies nauwgezet en zet zich ervoor in direct betrokken te blijven bij de uitwerking van wetgeving. Modernisering van de verlof- en vervangingsregeling verlaagt de drempel om voor een politiek ambt te kiezen.

Integer, veilig en weerbaar bestuur

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil de weerbaarheid en veiligheid van het openbaar bestuur vergroten. (Online) intimidatie, agressie en bedreigingen zijn onacceptabel en ondermijnen het bestuur. In 2026 ligt de nadruk op veilige raadsvergaderingen, nazorg en extra steun voor kleinere gemeenten. Het Ondersteuningsnetwerk Maatschappelijke Onrust speelt hierbij een rol. Ook worden raadsleden en raadszalen beter beveiligd en krijgen beroepsverenigingen van decentrale bestuurders extra ondersteuning. Het kabinet wil ook de integriteit van het openbaar bestuur versterken. Er komt een wetsvoorstel dat kandidaat-bestuurders verplicht tot een risicoanalyse en er worden landelijke kwaliteitseisen voor integriteitsonderzoeken ingevoerd. Het kabinet werkt aan het uitvoeren van de aanbevelingen van GRECO (de Europese waakhond voor integriteit).

Wat betekent dit voor gemeenten?

De veiligheid en weerbaarheid van politieke ambtsdragers is essentieel voor het lokaal bestuur. Wij volgen het wetsvoorstel over de verplichte risicoanalyse nauwgezet, met nadruk op de bescherming van persoonsgegevens en proportionele informatieverstrekking aan de raad. Ook ondersteunt de VNG gemeenten bij de uitvoering van de GRECO-aanbevelingen.

Digitale weerbaarheid en autonomie

Wat wil het kabinet?

Cyberaanvallen, storingen en een te grote afhankelijkheid van een beperkt aantal techbedrijven bedreigen onze veiligheid en onze digitale autonomie. Daarom versterkt het kabinet de digitale weerbaarheid en digitale autonomie van de overheid. In 2026 realiseert het rijk versneld de implementatie van het Bestuurlijk Convenant Digitale Veiligheid Gemeenten, als onderdeel van de Nederlandse Cybersecuritystrategie (NLCS). Tegelijkertijd ontwikkelt het kabinet beleid dat de digitale autonomie van de overheid structureel vergroot. Ook versterkt het rijk de wijze van verantwoording voor de overheid ten aanzien van het toezicht op cyberbeveiliging.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het kabinet wil het Bestuurlijk Convenant Digitale Veiligheid Gemeenten versneld uitvoeren. Voor gemeenten betekent dit dat zij sneller aan de slag moeten met de afspraken uit dit convenant en dat er meer aandacht en toezicht komt op digitale veiligheid.

Daarnaast is het goed voor gemeenten dat het kabinet aandacht heeft voor digitale autonomie. Ook gemeenten kennen immers onwenselijke afhankelijkheden op het gebied van digitalisering. De inzet van het kabinet is voor gemeenten positief, omdat gemeenten alleen door overheidsbreed op te trekken en Europese sturingsmechanismen te gebruiken hun digitale autonomie kunnen versterken.

Overheidsbrede aanpak quantumveilige cryptografie

Wat wil het kabinet?

Vanaf 2026 neemt het kabinet belangrijke vervolgstappen naar een overheidsbrede aanpak van quantumveilige cryptografie met meer samenhang, efficiëntie en veiligheid in de digitale infrastructuur.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten kunnen de komende jaren rekenen op een overheidsbrede overgang naar quantumveilige cryptografie. Hierdoor kunnen gemeentelijke gegevens in de toekomst niet door quantumcomputers worden ontsleuteld. Mogelijk moeten gemeenten hun infrastructuur en de beveiliging van hun netwerken en informatiesystemen aanpassen. Uitvoering van de Europese Quantumstrategie zal regeldruk en druk op uitvoeringscapaciteit verhogen.

Kunstmatige Intelligentie (AI)

Wat wil het kabinet?

Het kabinet werkt aan een toetsbaar Algoritmekader en verdere invulling van het Algoritmeregister, verkenning toezicht op de AI-verordening en opzet van een overheidsbreed AI-competentiecentrum.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De implementatie van de AI-verordening loopt in 2026 door, waaronder ook de uitwerking van het toezicht en de rijkskaders. De VNG is hierover in gesprek met het ministerie van BZK om de gevolgen voor gemeenten toepassingen te verduidelijken.

Dienstverlening

Wat wil het kabinet?

Vanaf 2026 zet het kabinet de financiering voor de Informatiepunten Digitale Overheid (IDO's) om in een decentralisatie-uitkering. Hiervoor is jaarlijks circa € 15,4 miljoen beschikbaar, wat neerkomt op een structurele korting van 10%. Het kabinet schaaft de MijnZaken-service op, een track & trace-service die burgers inzicht geeft in de status van hun aanvragen voor producten en diensten. De opschaling begint vanaf 2027.

Ook wordt gewerkt aan de Landelijke Informatievoorziening (LIV). In de tweede helft van 2026 wordt de LIV gefaseerd uitgebreid en als Minimal Viable Product (MVP) live gebracht, samen met publieke dienstverleners en decentrale overheden. Het kabinet blijft inzetten op hoogwaardige dienstverlening, ook voor het Caribische deel van het koninkrijk. De focus ligt daarbij op de persoonlijke situatie van burgers en ondernemers, het verbeteren van toegang tot de dienstverlening en toegankelijk contact met de overheid. In 2026 worden binnen deze focusgebieden diverse projecten opgetuigd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten vervullen een centrale rol bij het aanbieden van toegankelijke dienstverlening. De IDO's vormen een laagdrempelig loket voor ondersteuning. De structurele inbedding van de financiering in het gemeentefonds draagt bij aan continuïteit van de IDO's, maar door de korting van 10% zijn in 2026 minder middelen beschikbaar.

De ontwikkeling van MijnZaken, LIV en MVP vraagt om nauwe samenwerking met gemeenten, omdat zij de services in hun dienstverlening moeten implementeren. De opschaling van MijnZaken en de implementatie van zowel de LIV als de MVP betekent dat de gemeenten naar een landelijk uniforme informatievoorziening toewerken. Wat betreft de hoogwaardige dienstverlening spelen gemeenten natuurlijk een belangrijke rol als eerstelijns overheid.

Digitale identiteit

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil het stelsel van de digitale identiteit vernieuwen. Uiterlijk eind 2026 moet er een Europese Digitale Identiteit (EDI) in werking treden. Het kabinet betreft naast DigiD ook de reisdocumenten. De modernisering van het identiteitsstelsel en fraudebestrijding moet bijdragen aan een degelijke EDI.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten blijven verantwoordelijk voor de eerste vaststelling van de identiteit van inwoners en voor de uitgifte van reisdocumenten. De komst van een publieke EDI-wallet en de doorontwikkeling van DigiD zullen in de praktijk doorwerken in de dienstverlening. Gemeenten moeten ICT-systemen en werkprocessen aanpassen, personeel scholen en inwoners informeren. In de begroting staat geen financiële vertaling van de gevolgen voor gemeenten. Voor de uitvoering van de EDI-wallet en de koppeling met bestaande middelen zijn investeringen nodig in ICT, inrichting en personeel.

Open overheidsinformatie

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil de uitvoerbaarheid van de Woo verbeteren, door een actievere openbaarmaking via de Woo-voorziening, een snellere reactie op verzoeken en een verbetering van de informatiehuishouding. Er staat daarom een Woo-wetsevaluatie in 2026 gepland, onder andere over de naleving van de Woo door de overheid. Na deze evaluatie worden maatregelen bepaald om de Woo beter uitvoerbaar te maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Sinds november 2024 is het wettelijke verplicht om informatie van de eerste vijf van zeventien informatiecategorieën actief openbaar te maken. De overige informatiecategorieën treden op een later moment gefaseerd in werking. Hiervoor moeten gemeenten aansluiten op de generieke Woo-voorziening. Daarnaast moeten gemeenten maatregelen treffen om de duurzame toegankelijkheid van digitale informatie te borgen en de informatiehuishouding op orde te brengen. Gemeenten worden ondersteund bij de implementatie van de Woo door het VNG-programma Grip op Informatie. Er komen maatregelen om de uitvoeringslast te verminderen en misbruik van de Woo tegen te gaan.

Koninkrijksrelaties

Wat wil het kabinet?

Het kabinet blijft op Bonaire, Sint-Eustatius en Saba inzetten op goed bestuur, een sterke rechtsstaat, toekomstbestendige overheidsfinanciën en meer zelfredzaamheid. Er komt aandacht voor het versterken van de uitvoeringskracht en verbetering van de dienstverlening. Om de financiën te versterken werkt het kabinet aan beter financieel beheer en aan uitbreiding van de leenmogelijkheden. Samen met de eilanden werkt het kabinet aan een economische ontwikkelstrategie en fysieke agenda's voor brede welvaart en voorzieningen. Daarnaast investeert het kabinet in de haven van Saba en in het wegennet op Bonaire. Ook in de samenwerking met Aruba, Curaçao en Sint-Maarten zet het kabinet in op goed bestuur, rechtsstaat, overheidsfinanciën en zelfredzaamheid, onder meer via de Landspakketten en het trustfonds bij de Wereldbank voor Sint-Maarten.

Wat betekent dit voor het Caribisch deel van het Koninkrijk?

De maatregelen moeten worden uitgewerkt op basis van gelijkwaardigheid en realisme. Dit geldt voor bestaanszekerheid, economische weerbaarheid, bereikbaarheid, infrastructuur en veiligheid. Op al deze terreinen is een doorbraak nodig, met oog voor de lokale context en kracht van de eilanden. De investeringen in de haven van Saba en het wegennet op Bonaire zijn een goede eerste stap. Tegelijk blijft structurele financiering noodzakelijk voor vervanging, onderhoud en nieuwe investeringen, zoals ook de Raad voor de Leefomgeving en de Raad voor het Openbaar Bestuur adviseren. Connectiviteit is daarbij een sleutelvoorwaarde voor gelijkwaardigheid, economische ontwikkeling, veiligheid en levenskwaliteit. Verder is blijvende aandacht voor de uitvoeringskracht essentieel.

3

Justitie en Veiligheid

Veiligheid algemeen: Bescheiden investeringen

Wat wil het kabinet?

Het kabinet stelt op drie terreinen extra geld beschikbaar: de sociale advocatuur krijgt structureel € 30 miljoen extra; de Dienst Justitiële Inrichtingen (DJI) krijgt vanaf 2028 structureel € 50 miljoen euro structureel voor huisvestingsproblematiek en ook wordt er vanaf 2027 structureel € 70 miljoen euro extra uitgetrokken voor het versterken van lokale en regionale weerbaarheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Rond de extra middelen voor DJI is het belangrijk dat de gemeenten scherp zijn op keteneffecten, zeker ook in relatie tot re-integratie na detentie en het organiseren van ondersteuning. Er zijn problemen met de meerjarige financiering van de politie. Er gaat gesneden worden op intelligence en opsporing. Dit heeft effect op het stelsel.

Problemen meerjarige financiering politie

Wat wil het kabinet?

De politie heeft capaciteitsproblemen door een krappe arbeidsmarkt en politiemedewerkers die met pensioen gaan. In 2026 moet de politie zichtbaarder zijn op zowel straat als digitale kanalen. De minister heeft de politiebegroting voor 2026 vastgesteld, maar de meerjarenraming nog niet.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Voor gemeenten is de politie onmisbaar in het veiligheidsbeleid. Doordat de meerjarige financiering op losse schroeven staat, moeten er het komende jaar scherpe keuzes worden gemaakt binnen het politieapparaat.

Ondermijning

Wat wil het kabinet?

Ook rond ondermijning is het devies dat de brede aanpak van ondermijning onverminderd wordt voortgezet. In 2026 verschijnt het eerste Dreigingsbeeld Ondermijning Nederland. Preventie met Gezag, de aanpak van mainports/logistieke knelpunten en de aanpak van witwassen en ondergronds bankieren worden voortgezet. Tot slot blijft de tijdelijke taskforce gegevensdeling bij het ministerie van J&V haar werk voortzetten in 2026, met onder andere ondermijnende criminaliteit als aandachtsgebied.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De aanpak van ondermijning is onverminderd belangrijk. Het dreigingsbeeld levert nieuwe inzichten op.

Weerbaarheid: alerteren bevolking

Wat wil het kabinet?

In 2026 wordt de bevolking verder gealerteerd op de voorbereiding van eventuele rampen en crises.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Eind 2025 komt er een einde aan het Waarschuwing- en Alarmeringssysteem (WAS), het systeem wordt vervangen door NL-Alert. Het is echter geen gegeven dat NL-Alert in het geval van hybride dreigingen en cyberaanvallen even goed functioneert als het WAS.

Weerbaarheid: Noodcommunicatie

Wat wil het kabinet?

Het rijk zoekt in 2026 naar mogelijkheden om de robuustheid van de huidige noodcommunicatievoorziening (NCV) verder te verbeteren.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De NCV is een telecommunicatienetwerk dat specifiek bedoeld is voor gebruik door gemeenten tijdens een ramp of crisis het reguliere telecommunicatienetwerk overbelast raakt of uitvalt. Verder wordt een verkenning naar de toekomstige inrichting van noodcommunicatie uitgevoerd.

Weerbaarheid: Noodsteunpunten

Wat wil het kabinet?

Het kabinet werkt samen met de VNG en het Veiligheidsberaad aan de inrichting van een netwerk van noodsteunpunten. Bij noodlottige lamlegging van de samenleving neemt de behoefte naar basisvoorzieningen snel toe. Een noodsteunpunt moet inwoners voorzien van informatie. Daarnaast zal de aard van rampen en crises leidend zijn bij de invulling van de behoefte waarin het noodsteunpunt voorziet.

Wat betekent dit voor gemeenten?

In de tweede helft van 2025 en in 2026 vinden pilots plaats en gaan veiligheidsregio's en gemeenten aan de slag met de noodsteunpunten. Na de pilotsfase zal duidelijk worden wat gemeenten en veiligheidsregio's nodig hebben om het landelijk netwerk van noodsteunpunten verder te ontwikkelen.

Moderniseren Staatsnoodrecht

Wat wil het kabinet?

In 2026 wordt het staatsnoodrecht verder gemoderniseerd. Het rijk biedt de Coördinatiewet Uitzonderingstoestanden aan voor parlementaire behandeling. De Wet verplaatsing bevolking, de Wet buitengewone bevoegdheden burgerlijk gezag, de Noodwet rechtspleging en de Onteigeningswet gaan in consultatie. Daarnaast ontwikkelt het rijk visies op rijksheren, rechtsbescherming en nadeelcompensatie binnen het staatsnoodrecht.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De modernisering richt zich uitsluitend op buitengewone omstandigheden. Het staatsnoodrecht omvat een breed scala aan wet- en regelgeving waarvan delen aan herziening toe zijn. Daarbij wordt ook gekeken naar mogelijke lacunes en knelpunten in de bestaande noodwetgeving. In de loop van volgend jaar maken de betrokken departementen duidelijk op welke punten herziening nodig is en wat dit concreet betekent voor gemeenten.

Digitalisering: Een sterke digitale rechtsstaat

Wat wil het kabinet?

Het kabinet gaat regelmatig toetsen of het juridisch kader aansluit bij nieuwe technologieën en digitale ontwikkelingen, en of aanvullende regulering of verduidelijking van normen nodig is.

Wat betekent dit voor gemeenten?

In de praktijk sluit het juridisch kader nog onvoldoende aan bij digitale ontwikkelingen en de rol van het lokaal bestuur. Veel gemeenten en burgemeesters worstelen met de impact van het digitale domein op de fysieke openbare ruimte.

Digitale weerbaarheid

Wat wil het kabinet?

De Nederlandse Cybersecuritystrategie 2022-2028 (NLCS) schetst de visie op een digitaal weerbare samenleving en de rol van overheid, bedrijven en burgers daarbij. In het coalitieakkoord 2021-2025 is afgesproken dat het kabinet investeert in een brede, meerjarige cybersecurityaanpak. Daarvoor zijn middelen vrijgemaakt.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De financiering van de NLCS loopt tot eind 2025, maar deze middelen zijn niet beschikbaar voor gemeenten. Samen met de G4 heeft de VNG in het bestuurlijk convenant Digitale veiligheid benadrukt dat het lokale perspectief onderbelicht blijft. Uit de Rijksbegroting 2026 blijkt dat dit kabinet niet investeert in het versterken van de digitale weerbaarheid van gemeenten.

Implementatie Cyberbeveiligingswet en Wet weerbaarheid kritieke entiteiten

Wat wil het kabinet?

In 2026 implementeert het kabinet twee Europese richtlijnen die de weerbaarheid van vitale infrastructuur versterken: de herziening van de richtlijn netwerk- en informatiebeveiliging (NIS2) en de richtlijn veerkrachtige entiteiten (CER). Concreet betekent dit voor 2026 onder andere:

- Informatie en communicatie over wettelijke verplichtingen, om organisaties – waaronder mkb – te ondersteunen bij naleving;
- Ondersteuning van vakdepartementen bij hun wettelijke taken;
- Informatievoorziening door het Nationaal Cyber Security Centrum (NCSC) over aansluiting op nationale en sectorale Computer Security Incident Response Teams (CSIRTs) en de registratie van entiteiten bij het NCSC.

Het ministerie reserveert ruim € 55 miljoen voor het jaarlijkse budget van het NCSC. De toekenning volgt na goedkeuring van het jaarplan door de Nationaal Coördinator Terrorismebestrijding en Veiligheid.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De Cyberbeveiligingswet heeft grote gevolgen voor gemeenten, die straks zelf onder de wet vallen. Naast NIS2 wordt ook de CER-richtlijn ingevoerd, waarschijnlijk in het tweede kwartaal van 2026. Deze richtlijn ziet op fysieke dreigingen zoals terrorisme en natuurrampen.

Gemeenten krijgen ook te maken met een nieuwe toezichthouder, de Rijksinspectie Digitale Infrastructuur, en met een nieuw toezichtstelsel. Dat heeft ook gevolgen voor ENSIA. De Informatie Beveiligingsdienst (IBD) van de VNG wordt bij ministeriële regeling aangewezen als computercrisisteam voor gemeenten. De investeringen in de IBD blijven echter achter bij de landelijke middelen voor het NCSC, terwijl de IBD extra taken krijgt. Er is daarom een plan nodig om de balans te bewaren tussen centrale voorzieningen van het NCSC en sectorale voorzieningen vanuit de IBD, zodat gemeenten goed ondersteund blijven.

Gegevensbescherming

Wat wil het kabinet?

Het kabinet werkt aan versterking van de bescherming van persoonsgegevens. Belangrijke punten zijn:

- Een sterkere rol voor de functionaris gegevensbescherming (FG);
- Rijksbrede richtlijnen voor online monitoring;
- Meer grip op internationale gegevensstromen;
- Strikt gereguleerde inzet van gezichtsherkenning en geautomatiseerde besluitvorming door de overheid;
- Actualisatie van wetgeving via de Verzamelwet gegevensbescherming en een herziening van de Uitvoeringswet AVG (UAVG).

Het ministerie van J&V stemt hierover af met de ministeries van BZK, EZ, Financiën en de Autoriteit Persoonsgegevens. Het kabinet erkent het belang van gegevensbescherming, maar stipt aan dat gegevensdeling soms noodzakelijk is voor wettelijke taken. Het ministerie van J&V wil daarom, binnen de grenzen van de wet, gegevensdeling stimuleren. Waar de wet knelt wordt onderzocht of er een wetswijziging noodzakelijk is en wordt een voorstel gedaan. Waar de wet belemmerend werkt, wordt gekeken naar wetswijzigingen. Om gegevensdeling te versnellen is een tijdelijke Taskforce Gegevensdeling opgericht.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten krijgen helderdere spelregels voor online monitoring en moeten hun werkwijze hierop aanpassen, bijvoorbeeld bij openbare-orde- en veiligheidsmonitoring. Beperkingen rond gezichtsherkenning en geautomatiseerde besluitvorming raken de lokale praktijk: toepassingen moeten noodzakelijk, proportioneel en transparant zijn, passen binnen (aankomende) rijkskaders en de Uitvoeringswet AVG. Gemeenten blijven hierbij de Principes voor de Digitale Samenleving hanteren. De versterking van de FG-

positie vraagt blijvende borging in gemeentelijke governance (mandaat, capaciteit, onafhankelijkheid). In de praktijk blijkt dat gegevensbescherming en de uitvoering van wettelijke taken – zoals handhaving van de openbare orde – kunnen botsen. Gemeenten hebben behoefte aan duidelijke kaders en handelingsperspectief, met waarborging van de privacy van burgers als grondrecht.

Aanpak cybercrime

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil voorkomen dat mensen slachtoffer worden van cybercrime en zet in op bewustwording, onder andere via campagnes over social engineering en tweefactorauthenticatie. In 2026 wordt voorgesteld de strafmaat voor enkele cyberdelicten te verhogen. Dit onderstreept de ernst van deze feiten en geeft de opsporing meer mogelijkheden om daders aan te pakken en criminele activiteiten te verstoren. Ook worden in 2026 de ambities vastgelegd in de nieuwe Veiligheidsagenda 2027-2030. Verder wil het kabinet gemeenten, OM en politie beter ondersteunen bij het aanpakken van online aangejaagde ordeverstoringen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het kabinet gaat verder op de eerder ingeslagen weg, waarbij wordt voorgesteld om de straffen van cyberdelicten te verhogen. Daarnaast wordt een voorschot genomen op een nieuw op te stellen Veiligheidsagenda. Bij de lokale driehoek bestaat de behoefte aan een verrijking van het handelingsperspectief op online aangejaagde ordeverstoringen. Het Wetenschappelijk Onderzoek- en Datacentrum start daartoe een internationaal vergelijkend onderzoek. Dit sluit aan op eerdere aanbevelingen van de VNG. De onderzoeksresultaten kunnen gemeenten helpen hun aanpak te versterken.

Aanpak (online) extremisme en terrorisme bij jongere doelgroep

Wat wil het kabinet?

Het kabinet start in 2026 met pilots in samenwerking met online platforms, vergroot de digitale weerbaarheid van jongeren en schaalde de samenwerking met de Autoriteit Online Terroristisch en Kinderpornografisch Materiaal op. Hiervoor is € 0,2 miljoen gereserveerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De aanpak van online radicalisering is een gedeelde verantwoordelijkheid van rijk, medeoverheden en online platforms. Gemeenten onderschrijven dit en zien dat structurele inzet nodig is om jongeren te beschermen. Samenwerking met platforms en andere partners moet vooral gericht zijn op preventie en het versterken van de weerbaarheid van jongeren.

4

Asiel en Migratie

Budgetten voor asiel en migratie

Wat wil het kabinet?

In de begroting 2026 is voor de komende jaren een forse daling van de middelen voorzien: van ruim € 8,9 miljard in 2026 naar circa € 1,9 miljard structureel vanaf 2029. Het kabinet motiveert dit door opvang goedkoper te maken, statushouders sneller te laten doorstromen en minder geld te reserveren voor de opvang van Oekraïners. Verder wil het kabinet de instroom van asielzoekers beperken via de Asielnoodmaatregelenwet en een tweestatusstelsel. Daarbij worden verblijfsvergunningen alleen nog tijdelijk verstrekt, nareismogelijkheden beperkt en illegaal verblijf strafbaar gesteld.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Of de instroom daadwerkelijk daalt door deze plannen is onzeker. Het vooruitlopen hierop door de budgetten nu al te verlagen, maakt de asielketen kwetsbaar. Het meerjarenbeeld voor de Immigratie- en Naturalisatiedienst (IND) en het Centraal Orgaan opvang Asielzoekers (COA) is op onderdelen weliswaar verbeterd, maar structurele problemen blijven bestaan. De IND krijgt te maken met bezuinigingen, terwijl tegelijk € 50 miljoen extra is ingeboekt voor dwangsommen door achterstanden. Ook het COA schuift lasten door achteren, waardoor het onzeker blijft of voldoende opvangcapaciteit duurzaam kan worden opgebouwd. Een slecht functionerende asiel- en migratieketen leidt tot problemen bij de opvang en doorstroom van statushouders, waardoor zij onnodig vaak moeten verhuizen en lang in opvanglocaties verblijven. Dit zal ook effecten hebben in gemeenten.

Asielopvang (inclusief Spreidingswet)

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil dure noodopvanglocaties (zoals cruiseschepen en hotels) afbouwen en vervangen door een vaste, betaalbare basisvoorraad. Gemeenten krijgen meer ruimte om zelf opvangvoorzieningen te exploiteren, onder eigen verantwoordelijkheid en binnen bestaande financiële kaders. Er is nog steeds onzekerheid over het voortbestaan van de Spreidingswet. Het kabinet schuift € 526 miljoen aan COA-uitgaven door naar latere jaren, zodat de kosten beter aansluiten bij de verwachte opvangbehoefte.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De Spreidingswet draagt bij aan de solidariteit tussen gemeenten, het voornemen om de wet mogelijk in te trekken veroorzaakt terughoudendheid bij het aanwijzen van nieuwe locaties. Het huidige tekort aan opvangplekken zet bovendien de leefbaarheid, veiligheid en integratie onder druk. Gemeenten krijgen daarnaast meer verantwoordelijkheid om opvang duurzaam te organiseren, zonder extra structurele middelen. Vooralsnog zetten slechts enkele gemeenten eigen opvangvoorzieningen op, vaak in samenwerking met het COA. Ook bestaat het risico dat de druk verder toeneemt als dure noodopvang verdwijnt zonder dat er voldoende reguliere plekken beschikbaar zijn. De evaluatie van de Spreidingswet in 2027 wordt in dit verband bepalend: als de wet wordt ingetrokken, zal de druk op de opvangcapaciteit voor gemeenten verder toenemen.

Huisvesting van statushouders

Wat wil het kabinet?

In mei 2025 verbleven ruim 12.500 statushouders in opvanglocaties terwijl zij al hadden moeten doorstromen. Om dit op te lossen kiest het kabinet voor doorstroomlocaties. Gemeenten ontvangen hiervoor een specifieke uitkering (SPUK) van € 60 per dag per statushouder, plus eenmalige investeringssteun. Deze regeling loopt tot eind 2028. Daarnaast wil het kabinet onzelfstandige huisvesting (zoals kamerbewoning) mogelijk maken.

Verder komt er een doelgroep-flexibele regeling: gemeenten moeten een “flexibele schil” aan woonruimte ontwikkelen voor verschillende groepen (statushouders, spoedzoekers, jongeren). De minister van VRO wil tegelijkertijd het voorrangrecht en de wettelijke taakstelling voor statushouders afschaffen. Ook wordt via de Stimuleringsregeling Flex- en Transformatiewoningen (SFT) ingezet op tijdelijke woningen. Minstens 30% hiervan moet beschikbaar komen voor statushouders of Oekraïense ontheemden. Hiervoor is in totaal € 179 miljoen beschikbaar.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten blijven verantwoordelijk voor de huisvesting van statushouders, maar verliezen instrumenten zoals het voorrangrecht en de wettelijke taakstelling. Dat maakt de uitvoering lastiger en zorgt ervoor dat de huidige taakstelling in veel gemeenten nauwelijks uitvoerbaar is. De doorstroom van statushouders kan stagneren wanneer er lokaal onvoldoende tijdelijke woningen beschikbaar komen. Als gemeenten niet genoeg opstart- of flexwoningen kunnen realiseren, blijven statushouders langer in opvanglocaties. Gemeenten moeten investeren in flexibele en duurzame woonoplossingen. Hiervoor kunnen zij gebruikmaken van bestaande en nieuw te ontwikkelen regelingen, zoals de aangekondigde doelgroep-flexibele regeling.

Opvang van Oekraïense ontheemden

Wat wil het kabinet?

Voor de opvang van Oekraïners is in 2026 circa € 2,5 miljard gereserveerd. Gemeenten ontvangen vergoedingen via de Bekostigingsregeling opvang Oekraïne. Na 2026 neemt het budget sterk af: € 1 miljard in 2027 en vanaf 2029 geen structurele middelen meer. Dit is gebaseerd op de verwachting dat de Richtlijn Tijdelijke Bescherming (RTB) in maart 2027 afloopt en grootschalige terugkeer mogelijk is. Daarnaast wil het kabinet inzetten op zelfredzaamheid en participatie, maar dit is niet terug te zien in de financiële middelen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten moeten opvangcapaciteit organiseren tot minstens 2027, maar doen dit zonder zekerheid over vervolgfinanciering. De normvergoeding is gedaald naar € 44 per dag per plek, en ook de budgetten voor transitiekosten en subsidies worden verlaagd. Dit terwijl de gemeentelijke kosten blijven bestaan en de behoefte aan betere opvangkwaliteit juist toeneemt omdat Oekraïense gezinnen hier langere tijd verblijven. Bovendien is het onzeker of grootschalige terugkeer, zoals het kabinet beoogt, realistisch is. Als veel Oekraïners in Nederland blijven en het rijk de middelen afbouwt, ontstaat er voor gemeenten een tekort in de financiering.

Integratie en inburgering

Wat wil het kabinet?

Vanaf 2026 valt integratiebeleid onder het ministerie van SZW. Het kabinet voert de Actieagenda Integratie & Open Samenleving uit, gericht op een samenleving waarin iedereen kan meedoen, vooral via werk en taal. De uitvoering start in 2026, met vanaf 2027 extra middelen voor taalonderwijs voor mensen in de bijstand. Ook wordt gewerkt aan een effectievere uitvoering en handhaving van de taaleis. In 2026 worden de resultaten van de tussenevaluatie van de Wet inburgering 2021 en het onderzoek naar de betaalbaarheid van het stelsel verwerkt. Daarbij onderzoekt het kabinet ook de gevolgen van asiel- en huisvestingsmaatregelen voor de uitvoerbaarheid. Verder worden aanpassingen in het handhavingsbeleid voorbereid naar aanleiding van recente uitspraken van het Europees Hof van Justitie en de Raad van State. Het kabinet benadrukt dat statushouders zo snel mogelijk productief moeten zijn op de arbeidsmarkt en dat participatie via betaald werk de beste manier is om onderdeel te worden van de samenleving. Daarom is beleid gericht op het vroeg activeren van asielzoekers en statushouders. Er wordt bezuinigd op de COA-subsidie voor Vroege Integratie en Participatie (VrIP), waaronder taallessen en meedoenbalies vallen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten blijven verantwoordelijk voor de regie op inburgering en participatie en ontvangen hiervoor middelen via het ministerie van SZW. In 2027 ontvangen de gemeenten een bedrag van € 3,7 miljoen, oplopend tot € 17,4 miljoen structureel voor het uitvoeren van de taaleis binnen de bijstand. De bezuiniging op de VrIP-subsidie vraagt echter om extra inspanningen om asielzoekers naar werk te begeleiden en nauwer samen te werken met werkgevers.

Arbeidsmigratie

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil arbeidsmigratie selectiever en beter reguleren. Het ministerie van SZW stelt in 2026 een speciale autoriteit in die toezicht houdt op een nieuw toelatingsstelsel voor uitzendbureaus en andere uitleners van arbeidskrachten. Uitzendbureaus krijgen een vergunningsplicht en in sectoren met structurele misstanden kan een sectoraal verbod worden ingesteld via een Algemene Maatregel van Bestuur. Ook onderzoekt het kabinet of werkgevers verplicht kunnen worden een minimumpercentage van hun arbeidskrachten zelf in dienst te nemen.

Naast strengere regels voor werk en bemiddeling wil het kabinet arbeidsmigranten beter beschermen op de woningmarkt. Zo worden huurbescherming en huurprijsbescherming aangescherpt, ook bij tijdelijk verblijf. De kwaliteitsnormen voor woonruimte gaan omhoog. Gemeenten krijgen meer mogelijkheden om bij vergunningverlening rekening te houden met de huisvestingsbehoefte van arbeidsmigranten, onder meer via bedrijfseffectrapportages. Verder wordt onderzocht hoe werkgevers meer ruimte krijgen om huisvesting op eigen terrein te realiseren. Tot slot ondersteunt het rijk gemeenten bij het in kaart brengen van de woonopgave voor arbeidsmigranten.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten krijgen meer verantwoordelijkheid bij vergunningverlening en huisvestingsplannen, wat nauwer overleg met werkgevers noodzakelijk maakt. Strengere regels voor uitzendbureaus en betere bescherming van huurders kunnen bijdragen aan het voorkomen van misstanden. Met de ondersteuning die het kabinet belooft, kunnen gemeenten de lokale behoefte aan huisvesting voor arbeidsmigranten beter in beeld brengen en daarop inspelen. Ook de mogelijkheid om huisvesting bij bedrijven toe te staan kan bijdragen binnen de vergunningsruimte van omliggende bedrijven en bijdragen aan de leefbaarheid in de omgeving, mits de woningen voldoen aan kwaliteitseisen.

5

Onderwijs, Cultuur en Wetenschap

Onderwijs/ Kansengelijkheid (Onderwijskansenregeling, GOAB, MDT)

Wat wil het kabinet?

De eerder aangekondigde korting van 10% op het gemeentelijke onderwijsachterstandenbudget (ca. € 60 miljoen per jaar) blijft overeind. De middelen blijven als Specifieke Uitkering (SPUK) naar gemeenten komen. Ook de eerder aangekondigde bezuinigingen op de Maatschappelijke diensttijd (MDT) - oplopend naar € 70 miljoen per jaar in 2027 - blijft overeind, en ook die op School en Omgeving en de regeling brede brugklassen (samen € 170 miljoen per jaar).

Het kabinet draait de voorgenomen bezuiniging van € 177 miljoen op de onderwijskansenregeling terug.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Omdat de middelen voor het gemeentelijke onderwijsachterstandenbudget een SPUK-uitkering blijven, gaat er geen administratieve lastenverlichting met de bezuiniging gepaard. Boven op de korting van 10% komt nog een korting van 2% op hetzelfde budget. Deze extra korting was al in de voorjaarsnota opgenomen. Waar gemeenten nu ruim 40.000 kinderen per jaar bereiken met voor- en vroegschoolse educatie dreigt dat aantal op deze manier met een kleine 5.000 kinderen te dalen.

De bezuiniging op de MDT betekent dat er minder middelen beschikbaar zijn om samen met het onderwijs te werken aan het vergroten van de kansengelijkheid voor de jeugd.

Hoewel het geld van de onderwijskansenregeling naar schoolbesturen gaat, helpt het besluit om de bezuiniging terug te draaien ook gemeenten. Gemeenten plegen inzet vanuit jeugdhulp- en arbeidsmarktbudgetten aan deze jongeren.

Aanpak versterken basisvaardigheden/ Uitvoering WEB

Wat wil het kabinet?

De decentralisatie-uitkering aan gemeenten voor de regiefunctie is voor 2026 t/m 2028 € 5 miljoen per jaar. Voor de uitvoering van de Wet Educatie en Beroepsonderwijs (WEB), wordt een specifieke uitkering verstrekt aan de samenwerkende gemeenten binnen een regio (via de 35 contactgemeenten). In 2026 is hier € 85,1 miljoen voor beschikbaar. Voor 2026 zijn er geen aparte middelen voor het taalonderwijs aan Oekraïense ontheemden.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De decentralisatie-uitkering voor de regiefunctie valt lager uit dan voorgaande jaren. Dat betekent dat gemeenten de regiefunctie minder intensief kunnen uitvoeren. Gemeenten hebben wel de mogelijkheid om reguliere WEB-middelen te gebruiken voor ontheemden.

Kinderopvang

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil goede, veilige en financieel toegankelijke kinderopvang. In 2026 werkt het kabinet toe naar een hoge inkomensafhankelijke vergoeding voor kinderopvang voor alle werkende ouders. Dit houdt in dat de vergoedingspercentages in de kinderopvangtoeslag elk jaar stapsgewijs worden verhoogd, totdat alle werkende ouders met ingang van de nieuwe financiering recht hebben op een vergoedingspercentage van 96%. Dit zorgt ervoor dat de vraag naar opvang geleidelijk toeneemt, waardoor de kinderopvangsector en -markt meer tijd heeft om te reageren op deze grotere vraag en marktschokken worden voorkomen. De maatregel uit het hoofdlijnenakkoord om de maximum uurprijzen in 2026 eenmalig niet te indexeren wordt

teruggedraaid. Dat betekent dat de maximum uurprijzen voor 2026 volgens de gebruikelijke systematiek worden aangepast aan de verwachte loon- en prijsontwikkeling. Het kabinet investeert hiervoor in totaal € 199 miljoen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De plannen van het kabinet voor inkomensafhankelijke vergoeding en het herstel van de indexatie, zullen voor gemeenten duidelijke gevolgen hebben. De vraag naar kinderopvang neemt toe, doordat de opvang voor ouders financieel toegankelijker wordt. Dit betekent dat er in veel gemeenten meer druk op het lokale aanbod zal ontstaan, met risico op wachtlijsten en een grotere behoefte aan uitbreiding van opvanglocaties. Gemeenten krijgen daarnaast te maken met een zwaardere toezicht- en handhavingstaak, aangezien zij via de GGD verantwoordelijk blijven voor de kwaliteitsbewaking van kinderopvanginstellingen en het aantal aanbieders naar verwachting groeit. Gemeenten zullen intensiever moeten samenwerken met kinderopvangorganisaties, scholen en werkgevers om de groeiende vraag in goede banen te leiden en tegelijkertijd de toegankelijkheid voor kwetsbare kinderen te waarborgen.

Bibliotheken

Wat wil het kabinet?

De extra middelen voor bibliotheken van circa € 60 miljoen per jaar blijven structureel op de begroting staan.

Wat betekent dit voor de gemeenten?

Hoewel het erop lijkt dat de wetwijziging met de zorgplicht de geplande datum van 1 januari 2026 niet gaat halen, blijven de extra middelen voor gemeenten dus beschikbaar. Dit betekent dat zij de plannen voor versterking van het bibliotheeknetwerk kunnen voortzetten en dat zij vooruit kunnen kijken in de opbouw van dat netwerk.

Wetsvoorstel van School naar Duurzaam werk

Wat wil het kabinet?

De beoogde inwerkingtredingsdatum van het wetsvoorstel van School naar Duurzaam werk is 1 januari 2026. Dan starten ook de nieuwe regionale programma's waarmee scholen en gemeenten samen plannen maken om schooluitval tegen te gaan en jongeren duurzaam aan het werk te helpen. Vanaf 2026 is jaarlijks € 67,6 miljoen beschikbaar voor de 40 regio's die de Doorstroompuntfunctie uitvoeren.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De middelen op regioniveau betekenen dat gemeenten de nieuwe taken uit de wet kunnen uitvoeren. De doorstroompunten functioneren al en krijgen hiermee dus enige ruimte voor versteviging.

Cultuur en erfgoed

Wat wil het kabinet?

Het kabinet zet vanaf 2025 in op een structurele verhoging van middelen voor monumentenzorg, in het bijzonder voor rijksmonumenten via de Subsidieregeling Instandhouding Monumenten (SIM) en onderhoud van grote kerkgebouwen; respectievelijk € 10,8 miljoen en € 5 miljoen.

Wat betekent dit voor de gemeenten?

Eigenaren van een rijksmonument zonder woonhuisfunctie maar met een grote cultuurhistorische waarde zoals een kerk, boerderij, molen, gemaal, kasteel, etc. kunnen gebruik maken van de SIM. Door de ophoging van de SIM kunnen meer aanvragen voor onderhoudswerkzaamheden worden gehonoreerd. Deze structurele verhoging komt indirect terecht bij gemeenten met rijksmonumenten. Gemeenten kunnen zelf ook monumenten aanwijzen. Eigenaren van gemeentelijke monumenten kunnen echter geen aanspraak maken op deze middelen via de SIM.

Archieven

Wat wil het kabinet?

Om digitale informatie goed te kunnen beheren moderniseert het kabinet de Archiefwet. De wet zal op zijn vroegst in 2026 in werking treden. Met een gemoderniseerde wet en door het toezicht daarop te versterken, kunnen overheidsorganisaties hun digitale informatie vanaf het moment van creatie effectief beheren. Dat draagt bij aan betrouwbare en toegankelijke overheidsinformatie voor burgers, journalisten, wetenschappers en de overheid zelf. Ook investeert het kabinet in de opleidingen en in bij- en nascholing van archief- en informatieprofessionals.

Om het Centraal Archief Bijzondere Rechtspleging (CABR) online toegankelijk te maken werkt het kabinet aan een wijziging van de Archiefwet 1995 en het voorstel voor een nieuwe Archiefwet. De wijziging heeft als doel om ruimte te bieden voor een belangenafweging tussen openbaarheid en privacy bij de (wijze van) verstrekking van (bijzondere en strafrechtelijke) persoonsgegevens door archiefdiensten.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het wetsvoorstel voor de nieuwe Archiefwet verkort de overbrengingstermijn naar de archiefbewaarplaats van 20 naar 10 jaar, verplicht de aanwijzing van de archivaris en is beter toegespitst op het beheer van digitale overheidsinformatie. Het VNG-programma Grip op informatie bereidt gemeenten voor op de implementatie van de gemoderniseerde Archiefwet. Van belang zijn onder meer de inrichting van een e-depotvoorziening en het opstellen van een informatiebeheerplan.

6

Infrastructuur en Waterstaat

Plastischeffing, CO2-heffing, afvalstoffenbelasting

Wat wil het kabinet?

De eerder voorgestelde polymerenheffing/plastischeffing gaat niet door en het kabinet gaat meer ingrepen doen op het gebied van storten en verbranden. Dit gaat € 567 miljoen per jaar kosten vanaf 2028. Dit wordt gedekt uit een verhoging van de CO2-heffing en afvalstoffenbelasting bij afvalverbrandingsinstallaties.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De afvalbranche zal hogere kosten maken voor het verwerken van huishoudelijk afval en deze kosten doorbelasten aan gemeenten. De afvalstoffenheffing voor inwoners zal hierdoor stijgen.

Mobiliteit

Wat wil het kabinet?

In de begroting is geen extra geld opgenomen voor verkeersveiligheid of het onderhoud van gemeentelijke infrastructuur. In het najaar wordt besloten over de verdeling van € 2,5 miljard voor de ontsluiting van nieuwe woningbouw. Om elektrisch rijden aantrekkelijk te maken verhoogt het kabinet in 2026 de korting op de motorrijtuigenbelasting voor elektrische voertuigen van 25% naar 30%. Ook introduceert het kabinet in 2026 een 'Onderwegpas' voor lagere inkomens, waarmee gratis of goedkoper gereisd kan worden met het OV tijdens daluren. Daarnaast komt er een wijziging in de vrachtwagenheffing. Vanaf juli 2026 bedraagt deze gemiddeld € 16,7 cent per kilometer. De opbrengsten worden ingezet voor verduurzaming van het wegtransport. Het kabinet wil dat in 2026 60% van alle laadsessies slim gestuurd plaatsvindt, inclusief bi-directioneel laden om het elektriciteitsnet te stabiliseren. Hiervoor wordt € 38 miljoen beschikbaar gesteld aan mobiliteitsregio's. Daarnaast is er aandacht voor het Digitaal Stelsel Mobiliteitsdata om gegevensuitwisseling mogelijk te maken. Hiervoor worden geen extra middelen beschikbaar gesteld.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het beeld is dat budgetten kortlopend en onvoldoende lijken om de afgesproken ambities te realiseren. Instandhouding en het verbeteren van de verkeersveiligheid blijven een aandachtspunt. Door de vrachtwagenheffing krijgen gemeenten mogelijk te maken met uitwijkverkeer. Voor de implementatie van de 'Onderwegpas' is de rol van gemeenten nog niet duidelijk.

Circulaire economie en afval

Wat wil het kabinet?

Het kabinet zet het Nationaal Programma Circulaire Economie verder in voor een brede grondstoffentransitie waarbij zoveel mogelijk materialen hergebruikt worden. Zowel producenten als consumenten moeten volgens het kabinet concrete stappen zetten naar een meer circulaire economie. Het Nationaal Programma Circulaire Economie (NPCE) bevat algemene stimulerende maatregelen op het gebied van het verminderen van grondstoffen gebruik, substitutie van grondstoffen, levensduurverlenging en hoogwaardige verwerking in de productieketen. Daarnaast bevat het maatregelen voor prioritaire productketens, namelijk: consumptiegoederen, kunststoffen, bouw- en maakindustrie, biomassa, en voedsel. In 2026 treedt ook de Europese Verordening voor verpakkingen en verpakkingsafval in werking. Een belangrijk instrument hierbij is de Uitgebreide Producenten Verantwoordelijkheid (UPV), waarvan de systematiek gemoderniseerd wordt.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De financiële inzet lijkt achter te blijven bij de ambities. Vanaf 2026 dalen de beschikbare middelen voor circulaire economie structureel. Dat heeft invloed op de flexibiliteit voor nieuwe maatregelen of ondersteuning van gemeenten bij uitvoering van het Circulair Materialenplan en het NPCE.

Vergunningverlening, Toezicht en Handhaving (VTH)

Wat wil het kabinet?

Samenwerkingsafspraken die het VTH-stelsel moeten versterken vormen een belangrijke basis voor het beleid. Het kabinet stelt dat alle omgevingsdiensten op 1 april 2026 moeten voldoen aan robuustheidscriteria. Het kabinet verstrekt ruim € 11 miljoen aan omgevingsdiensten.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Voor gemeenten zullen de ruim € 11 miljoen onvoldoende zijn om de gestelde doelen voor de versterking van het VTH-stelsel te kunnen verwezenlijken.

Luchtkwaliteit, industrie en omwonenden

Wat wil het kabinet?

In lijn met de Europese Zero Pollution ambitie in 2050 wil het kabinet luchtverontreiniging terugbrengen tot een niveau dat niet schadelijk is voor mens en milieu. Het kabinet heeft hiervoor tussendoelen gesteld voor 2030. Via het Schone Lucht Akkoord wordt in samenwerking met decentrale overheden en allerlei andere partijen gewerkt aan het realiseren van minimaal 50% gezondheidswinst in 2030 ten opzichte van 2016. Met bedrijven komen er maatwerkafspraken om in hun omgeving de leefomgeving direct te verbeteren. Het gaat om grote uitstoters zoals Tata Steel, bedrijven op Chemelot en afvalverbrandingsinstallaties. Er verschijnt een maatregelenpakket op basis van de actieagenda industrie en omwonenden gericht op verbetering van de gezondheid. Hierbij wordt zo veel mogelijk samengewerkt met en ingehaakt op al lopende programma's.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het kabinet beperkt de komende jaren de beschikbare middelen voor het Schone Lucht Akkoord richting 0 in 2030. Voor de uitvoering van het genoemde maatregelenpakket rondom de actieagenda industrie en omwonenden, wordt niet gemeld hoe dit wordt bekostigd.

Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen

Wat wil het kabinet?

Er is nog steeds enig budget beschikbaar voor Maatschappelijk Verantwoord Opdrachtgeven en Inkopen. Deze zeer bescheiden bijdragen ondersteunen het nationaal plan MVOI en het ontwikkelen van monitoring.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het nationaal plan MVOI wordt verlengd. VNG ondersteunt samen met de andere medeoverheden de leden in het stimuleren van MVOI.

Bescherming vitale infrastructuur en weerbaarheid

Wat wil het kabinet?

In 2026 gaat het kabinet de Wet weerbaarheid kritieke entiteiten en de Cyberbeveiligingswet implementeren. Deze vormen een wettelijk fundament voor het verhogen van de weerbaarheid, waaronder die tegen hybride en militaire dreigingen. Het Ministerie van I&W is verantwoordelijk voor twaalf vitale sectoren. Dit betekent dat het ministerie in 2026 met de sectoren beoordeelt welke processen (essentiële diensten) en aanbieders (kritieke entiteiten) van vitaal belang zijn, welke dreigingen en risico's zich voordoen en welke maatregelen de vitale sectoren moeten nemen.

De belangrijkste beleidsprioriteiten voor 2026 zijn het implementeren van de Europese Network and Information Security Directive (NIS2)-richtlijn via de nieuwe Cyberbeveiligingswet en het ondersteunen van de sectoren via weerbaarheidsprogramma's. Bij grote dreiging in een crisis- en conflictscenario hebben monitoring, detectie, respons en herstel prioriteit, vooral als het gaat om Operational Technology. Daarvoor wil het ministerie van I&W een kennis- en expertisecentrum lanceren, en samenwerken met alle vitale sectoren.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De Wet weerbaarheid kritieke entiteiten gaat over fysieke dreigingen, zoals terrorisme en natuurrampen. Gemeenten voeren relevante wettelijke taken uit en zijn partij in monitoring van waterhoogte in het

buitengebied of in afvalwaterbeheer, interfaces voor transportsystemen/ mobiliteitsdata of het Nationaal dataportaal wegverkeer, etc. Als een entiteit door het ministerie van I&W wordt aangewezen, valt de IT van die entiteit automatisch onder de Cyberbeveiligingswet. Een nadere aanwijzing wordt in de loop van 2026 voorzien.

Een landelijk Operational Technology-kennis en expertisecentrum is voor gemeenten een waardevolle aanvulling. Informatieveiligheid van de aansturing en het op afstand uitlezen van zulke technologie is een van de veelal nieuwe taken die gemeenten bij aanwijzing moeten organiseren. Tot nu toe ligt de focus van gemeenten vooral op de beschikbaarheid van deze voorzieningen, zoals bruggen, sluizen en verkeersregelininstallaties.

7

Economische Zaken

Digitale economie: Goed functionerende (digitale) economie en markten

Wat wil het kabinet?

Het kabinet begroot € 9,4 miljoen voor de opdracht ICT Beleid over het uitzetten van calls (openstellingsronde voor het indienen van projecten) die uit de Kennis- en Innovatie Agenda en Human Capital Agenda voortvloeien, maar ook het ondersteunen van publiek private samenwerking onder het Actieplan Groene en Digitale Banen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Hoewel we een stijging van de investering voor 2026 constateren, is onduidelijkheid hoe deze middelen op lange termijn tussen de drie programma's worden verdeeld. Dit beperkt de mogelijkheden voor gemeenten om de krappe arbeidsmarkt van ICT- en cybersecurity het hoofd te bieden.

Digitale open strategische autonomie

Wat wil het kabinet?

De huidige geopolitieke en -economische context vergt dat Nederland strategisch kijkt naar digitale technologie, in het bijzonder naar strategische afhankelijkheden met een hoog risico. De beleidsinzet van het kabinet staat beschreven in de Agenda Digitale Open Strategische Autonomie (DOSA).

Het kabinet investeert in innovatieve clouddiensten via Important Projects of Common European Interest Cloud Infrastructure en Services (IPCEI CIS). Ook zet het kabinet zich in voor een flexibeler aanbestedingsstelsel waarin veiligheid en strategische autonomie goed geborgd zijn. Tot slot onderkent het kabinet het belang van voldoende duurzame datacentercapaciteit en een goedwerkende cloudmarkt. Dit zal het rijk inbrengen in de EU-onderhandelingen over de beoogde Europese Cloud & AI Development Act.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Ook gemeenten kennen onwenselijke afhankelijkheden op het gebied van digitalisering. De inzet van het kabinet is voor gemeenten positief, omdat gemeenten alleen hun digitale autonomie kunnen versterken door samen met alle overheidspartijen op te trekken en Europese sturingsmechanismen te gebruiken.

Toekomstbestendig arbeidsmarktbeleid: Leven Lang Ontwikkelen (LLO) en arbeidsproductiviteit

Wat wil het kabinet?

Het kabinet zet sterk in op scholing en ontwikkeling als sleutel voor arbeidsmarktkrapte en productiviteitsverbetering. Leven Lang Ontwikkelen staat hoog op de agenda bij drie ministeries. Het ministerie van SZW investeert € 72 miljoen in de SLIM-regeling (2026) en structureel € 10 tot 12 miljoen in het MIP-programma. Het ministerie van OCW zet in op het wegnemen van financiële drempels en het ministerie van EZ integreert LLO in de nieuwe productiviteitsagenda. Het kabinet benadrukt regionale innovatiesystemen en betere samenwerking tussen onderwijs en bedrijven. Voor regionale samenwerking komt er één Werkcentrum per arbeidsmarktregio met Regionale Beraden. Het ministerie van EZ stuurt met provincies als regisseur op regionale ecosystemen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Ondanks brede aandacht voor LLO blijven de financiën versnipperd, project- en programmagestuurd over verschillende ministeries. Dit is ontoereikend voor de opgave die gemeenten hebben. Gemeenten kunnen hun regierol beter invullen als middelen meerjarig en gebundeld beschikbaar komen. De productiviteitsagenda maakt waardevolle koppelingen tussen LLO en regionale arbeidsmarkttuitdagingen,

maar kent geen financiële vertaling. Voor gemeenten is het van belang een sterke positie in te nemen rondom human capital, omdat het ministerie van EZ vooral via provincies stuurt. Gemeenten staan aan de lat om samen met werkgevers en onderwijsinstellingen regionale transitie te realiseren. Dit lukt alleen als het rijk structureel en samenhangend investeert.

8

Klimaat en Groene Groei

Klimaatdoelen

Wat wil het kabinet?

De Klimaat- en Energienota en de Klimaat- en Energieverkenning zijn tegelijk met de begroting gepresenteerd. Ze laten zien dat stevig beleid noodzakelijk is om de klimaatdoelstelling van 55% reductie in 2030 nog te kunnen behalen. Het demissionaire kabinet kiest de lijn van economische groei, waarbij bedrijven welvaart vergroten en concurrentievermogen versterken met duurzame oplossingen. Uitgangspunten hierbij zijn betaalbaarheid, energieonafhankelijkheid, weerbaarheid en leveringszekerheid. Belangrijke aandachtspunten blijven: de aanpak van netcongestie en het verduurzamen onze energievoorziening. De focus ligt op de doorontwikkeling van kernenergie, meer wind op zee, het stimuleren van waterstofproductie en koolstofverwijdering.

Relevant voor gemeenten zijn de:

- Toekenning van € 40 miljoen aan uitvoeringsmiddelen voor rijk en medeoverheden voor de doorontwikkeling van kernenergie,
- Tijdelijke lastenverlaging voor huishoudens (energiebelasting) van € 200 miljoen per jaar wordt omgezet naar een structurele verlaging van € 100 miljoen per jaar.
- Dat € 197 miljoen wordt toegekend voor gebiedsinvesteringen in regio's waar veel hoogspanningsprojecten samen komen.

Verder wordt er voortgebouwd op beleid dat al in gang was gezet met verschillende toekenningen en overhevelingen, zoals:

- Uitbreiding expertpools (vliegende brigades) om gemeenten te ondersteunen op ruimtelijke procedures en netinfrastructuurprojecten (totaal € 22,5 miljoen voor 2026-2030).
- € 195 miljoen voor WarmtelinQ, € 174,5 miljoen voor de Garantieregeling warmtenetten (in plaats van Waarborgfonds) en € 224 miljoen voor de Nationale Deelneming Warmte.
- € 793,5 miljoen aan ISDE-subsidie voor verduurzaming en isolatie van woningen, en € 368,6 miljoen voor de stimulering van hybride warmtepompen in bestaande bouw.
- Toekenning en handhaving van € 175 miljoen aan budget voor de verduurzaming van maatschappelijk vastgoed.

De stimuleringsregeling Aardgasvrije Huurwoningen (SAH) wordt niet verlengd en de vervangende regeling (SWIK) wordt een jaar uitgesteld. Voor 2026 worden geen middelen beschikbaar gesteld voor de lokale aanpak vanuit het Nationaal Isolatieprogramma. Aanvullend wordt het budget voor de warmtenet-investeringsubsidie (WIS) cumulatief met € 200 miljoen naar beneden bijgesteld vanwege een lagere doelstelling. Na 2025 verdwijnen de incidentele middelen uit het Klimaatfonds voor regionale energie-infrastructuur.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het kabinet legt sterk de focus op grootschalige opwek- en nationale infrastructuur en heeft minder oog voor de lokale uitvoeringspraktijk. Gemeenten krijgen minder capaciteit hun energie en projecten te realiseren. Met het beëindigen van de regeling voor de lokale aanpak isolatie verliezen gemeenten een belangrijk instrument om kwetsbare huishoudens te ondersteunen bij het tegengaan van energiearmoede. Ook dreigen isolatiemaatregelen stil te vallen door het ontbreken van financiële middelen voor soortenbescherming. De middelen voor maatschappelijk vastgoed lijken onvoldoende om de volledige opgave te realiseren. De stimuleringsregeling Aardgasvrije Huurwoningen (SAH) wordt niet opgevolgd; dit maakt veel nieuwe warmtenetten mogelijk onhaalbaar.

Uitvoeringsmiddelen

Wat wil het kabinet?

Het Nationaal Programma Regionale Energiestrategie, het Nationaal Programma Lokale Warmtetransitie en het Samenwerkingsprogramma Integraal Programmeren worden samengevoegd in één nieuw programma met de naam: Nationaal Programma Energie Systeem. Ook de budgetten van ongeveer € 14 miljoen per jaar tot 2030 worden samengevoegd.

De uitvoering en bekostiging van de Nationale Agenda Laadinfrastructuur tot en met 2030 wordt voortgezet. Hiervoor wordt € 38 miljoen beschikbaar gesteld aan de mobiliteitsregio's vanuit de Capaciteit decentrale overheden voor klimaat- en energiebeleid (CDOKE) middelen. Deze specifieke uitkering CDOKE loopt af en wordt overgeheveld naar een decentralisatie-uitkering in het gemeentefonds. In 2026 wordt € 666 miljoen overgeheveld. Maar de CDOKE-middelen voor de periode 2027 tot 2030 voor gemeenten worden later overgeheveld.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De belangrijkste zaken op een rij:

- Met de voorzetting van de nationale programma's onder het Nationale Programma Energie Systeem blijven belangrijke samenwerkingsverbanden binnen de regio, en de ondersteuning daaruit voor de uitvoering in stand. Gevolg is dat de kloof tussen gemeentelijke klimaat- en energietaken en de beschikbare middelen oploopt tot circa € 400 miljoen per jaar.
- Gemeenten blijven beschikken over de toegezegde uitvoeringsmiddelen (CDOKE), met een minimale indexatie van € 5 miljoen. Het bedrag van € 666 miljoen in 2026 betreft zowel basisfinanciering als planfinanciering. De planfinanciering die in 2025 is aangevraagd wordt nog in de verdeelsleutel verwerkt.
- Hoewel de minister middelen voor gemeenten tot 2030 heeft toegezegd, zorgt het besluit om deze in 2027-2030 nog niet over te hevelen voor minder zekerheid bij gemeenten. Dit botst met de wens van gemeenten om stabiele en structurele financiering van klimaat- en energieopgaven te hebben.
- De voortzetting van de Nationale Agenda Laadinfrastructuur en de Regionale Aanpak Laadinfrastructuur-bekostiging tot 2030 borgt de uitvoering van de laadinfrastructuur op langere termijn maar worden indirect door gemeenten zelf betaald uit eerder toegekende middelen.

9

Landbouw, Visserij, Voedselzekerheid en Natuur

Stikstof

Wat wil het kabinet?

Dit begrotingshoofdstuk richt zich vooral op 'het reduceren van stikstofuitstoot en het bieden van meer perspectief voor boeren en tuinders'. Er wordt € 2,6 miljard incidenteel en € 287,5 miljoen structureel extra uitgetrokken voor een vervolgpakket om Nederland van het stikstofsloot te halen. Dit geld gaat onder meer naar doelsturing, innovaties en natuurmaatregelen.

Het kabinet zit op een juridisch spoor met het vergunningenstelsel en maatregelen die stikstofuitstoot verminderen en natuurherstel bevorderen. Naast de begroting presenteert het kabinet de stikstof- en natuurplannen in de brief '[vervolgpakket Nederland van het slot](#)'. Het kabinet wil o.a. een rekenkundige ondergrens invoeren, natuurdoelanalyses verbeteren en via gewijzigde wetgeving juridisch ruimte creëren voor vergunningverlening.

Voor de periode van 2025-2030 wordt cumulatief begroot op € 1,6 miljard voor vrijwillige beëindiging, sturen op het behalen van de stikstofdoelen in plaats van maatregelen, minder melkvee per hectare en natuurherstel. Daarnaast wordt € 600 miljoen vrijgemaakt voor een regionale maatwerkaanpak voor de Veluwe en de Peel voor de komende twee jaar. Met aanvullende structurele gelden van in totaal € 1,1 miljard tussen 2026 en 2030 zet het kabinet extra in op agrarisch natuurbeheer voor natuurherstel.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De plannen van het kabinet zijn met name op het vlak van juridische borging nog niet uitgewerkt. Gemeenten kunnen geen vergunningen verlenen en daarmee woning-, energie- en infrastructuurprojecten doorgang laten vinden. De VNG-inzet is er sterk op gericht, Nederland zo spoedig mogelijk van het slot te krijgen. Wij blijven oproepen om over het [stikstofplan](#), dat door onder andere de provincies, gemeenten, waterschappen en LTO is gepresenteerd, in gesprek te gaan.

Natuur

Wat wil het kabinet?

Het kabinet zet extra middelen in voor natuurherstel om verslechtering van de natuur tegen te gaan in gebieden waar dit het hardst nodig is. Daarbij werkt het kabinet verder aan het opstellen van een concept-Natuurplan, voortkomend uit de EU-Natuurherstelverordening. Hiervoor is € 13,6 miljoen geraamd in 2026. Vanwege de stikstofproblematiek heeft de minister extra gelden vrijgemaakt voor natuurherstelmaatregelen. Daarnaast werkt het ministerie aan preventie, vroege detectie en verwijdering van invasieve exoten uit het milieu. Hiervoor is € 4,6 miljoen geraamd, wat voor een groot deel overgedragen wordt aan provincies. De stopzetting van de structurele financiering van het programma Nationale Parken, aangekondigd in de Voorjaarsnota 2025, is teruggedraaid. Hiervoor is € 23,7 miljoen beschikbaar.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Net als emissiereductie is natuurherstel een speerpunt om Nederland weer van het slot te krijgen, en op decentraal niveau zal gekeken moeten worden naar natuurherstelmaatregelen in gebiedsontwikkeling. Het kabinet wil voor 1 september 2026 meer duidelijkheid bieden over de verantwoordelijkheden van gemeenten op het thema natuur. De hiervoor gereserveerde middelen zijn echter niet geoormerkt voor gemeenten.

Gewasbescherming

Wat wil het kabinet?

Voor naleving van gebruiksvoorschriften is € 25 miljoen beschikbaar gesteld. Ook wordt vervolg gegeven aan het meerjarige gezondheidsonderzoek naar de blootstelling van omwonenden aan gewasbeschermingsmiddelen en naar het verband tussen glyfosaat en Parkinson, waarvoor € 6,4 miljoen beschikbaar is.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten lopen nu tegen grenzen aan bij het voldoen aan hun zorgplicht. Dit leidt tot veel polarisatie in landelijke gemeenten, en kaders vanuit het Rijk zijn nodig voor gemeenten om hun rol te kunnen pakken. De inzet op certificeringssystematiek en het ondersteunen van innovatie van biologische en laag-risico middelen, kan op de langere termijn positieve effecten opleveren. Gemeentelijke besluitvorming heeft bovendien baat bij een gedegen feitelijke basis.

Gebiedsgerichte aanpak

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil met de medeoverheden werken aan de opgave om een leefbaar landelijk gebied te realiseren, met oog voor de kracht van de regio's, zoals bijvoorbeeld in de regionale maatwerkaanpak voor de Peel en de Veluwe. Daar is € 600 miljoen voor beschikbaar. Dit is verbonden met de uitvoering van 'Ruimte voor Landbouw en Natuur' waaraan het kabinet in 2026 verder werkt, met urgente en meervoudige opgaven voor gebieden en boerenerven. Het kabinet wil dit versnellen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Veel gemeenten lopen nog steeds aan tegen de gevolgen van het wegvallen van het Nationaal Programma Landelijk Gebied (NPLG). Ruimte voor Landbouw en Natuur biedt slechts een beperkte stap vooruit, met extra rijksinzet bij enkele lopende gebiedsprocessen. Zonder budget kunnen gemeenten de combinatie van stikstofreductie, natuurherstel én sociaaleconomisch perspectief niet bieden.

EU-landbouwbeleid

Wat wil het kabinet?

De minister van LNV besteedt, conform het lopende Nationaal Strategisch Plan voor het EU-landbouwbeleid, extra aandacht aan jonge landbouwers. Hiervoor is geld vrijgemaakt om specifieke ondersteuning te bieden in de fase van het overnemen of starten van een bedrijf. Er is € 50 miljoen gereserveerd om boeren te belonen voor hun inspanningen op het gebied van ecosysteemdiensten. De minister bereidt zich voor op het nieuwe EU-landbouwbeleid met voorstellen om regelgeving te vereenvoudigen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Voor gemeenten biedt het EU-landbouwbeleid handvatten om richting te geven aan integrale gebiedsontwikkeling. Aanvullende beschikbare gelden helpen bij lokale ruimtelijke puzzels.

10

Sociale Zaken en Werkgelegenheid

Compensatie voor medewerkers in sociaal ontwikkelbedrijven

Wat wil het kabinet?

Het kabinet compenseert alle medewerkers van sociaal ontwikkelbedrijven voor de negatieve gevolgen van belastingmaatregelen over 2025. Via het [amendement Van Kent](#) komt dit jaar € 40 miljoen beschikbaar. Alle medewerkers die vallen onder de cao Aan de Slag en cao SW krijgen hetzelfde bedrag uitgekeerd. De individuele compensatie is circa € 444 bruto voor heel 2025. Naar verwachting kan dit op zijn vroegst in november 2025 worden uitgekeerd aan de mensen die op dat moment een actief dienstverband hebben.

Ook voor de periode 2026-2028 reserveert het kabinet geld voor tegemoetkoming. Iedere medewerker die valt onder de cao Aan de Slag of cao SW, krijgt in die periode circa € 23 bruto per maand.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het rijk werkt nog aan de details van de uitvoering van de compensatie in 2025 en die over de periode 2026-2028. Het is al wel duidelijk dat de grootste gemeente binnen het samenwerkingsverband het geld via een decentralisatie-uitkering (DU) ontvangt. Die gemeente keert het uit aan het sociaal ontwikkelbedrijf en die keert het uit aan de medewerkers.

Gemeenten krijgen de DU waarschijnlijk in december 2025. Dit sluit aan bij de uitkering van het [impulsbudget sociale infrastructuur](#). Voor 2025 wordt in de DU ook rekening gehouden met beperkte uitvoeringslasten. Deze compensatie valt buiten de reguliere pensioenopbouw. Uiterlijk half oktober volgt meer informatie over de praktische uitvoering, waaronder een stappenplan.

Werkzekerheid – overig

Wat wil het kabinet?

Met uitzondering van bovengenoemde compensatie voor medewerkers in de sociaal ontwikkelbedrijven zet het kabinet geen verdere of nieuwe stappen rond werkzekerheid. Wel zijn een aantal eerder aangekondigde investeringen nu opgenomen in de Miljoenennota. Voor de sociale infrastructuur betreft dit de ophoging van de rijksbijdrage voor beschut werk, investeringen in de toekomstbestendigheid (impulsbudget) en de beoogde invoering van een forfaitaire loonkostensubsidie voor beschut werk.

Ook worden de benodigde middelen overgeheveld naar het gemeentefonds, ter ondersteuning van de samenwerking van gemeenten, UWV, sociale partners, SBB en het onderwijs. In het Werkcentrum werken zij samen aan dienstverlening aan werkgevers, werkenden en werkzoekenden. In het verlengde zijn middelen opgenomen voor uitvoering van de Wet Van school naar duurzaam werk en de Individuele Plaatsing en Steuntrajecten (IPS-regeling). Pas na verdere planvorming komen mogelijk aanvullende middelen beschikbaar voor de Banenafsprak.

De activiteiten in het Werkcentrum hangen samen met human capital, de arbeidsmarktkrapte en raken aan de bredere economische agenda van Nederland. De ambities van het kabinet en de impact op gemeenten staan in hoofdstuk 7 Economische Zaken.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten zijn gebaat bij enige rust en voorspelbaarheid, om druk op de uitvoering te voorkomen. Toch zijn de ambities onverminderd groot omdat te veel mensen aan de kant staan en een groeiend aantal werkgevers wil werken aan inclusief werkgeverschap. Om die reden zetten we een stap naar voren op de [Top Bestaanszeker Nederland](#) en staan wij klaar voor het huidige en volgende kabinet.

Vroegsignalering schulden

Wat wil het kabinet?

Het kabinet gaat verder met het voorkomen en aanpakken van schulden. In de voorjaarsbesluitvorming 2025 is de structurele dekking weggefallen van de (uitvoerings-)kosten van de verschillende maatregelen uit het basispakket IBO Problematische schulden. De middelen voor problematische schulden waren beoogd voor gemeentelijk schuldenbeleid (vroegsignalering), een integraal schuldenoverzicht voor huishoudens, één overheidsincasso en het voorkomen van kostenoploop boetes. Door de voorjaarsbesluitvorming is er geen sprake meer van structureel budget voor dit maatregelenpakket. De reeks loopt tot 2029. Gemeenten krijgen middelen voor vroegsignalering van schulden. In de Rijksbegroting staat geen correctie voor het weggefallen van de structurele dekking.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Voor gemeenten blijft onduidelijkheid bestaan over het herstel van de structurele financiering voor deze wettelijke taak. Gemeenten kunnen hun verwachtingen op vroegsignalering richting inwoners en ketenpartners namelijk alleen waarmaken als er structureel perspectief geboden wordt.

Onze inzet blijft kortom onverminderd gericht op een sterke, toekomstbestendige uitvoering van vroegsignalering. Gemeenten en de schuldhulpverlenende organisaties hebben daarvoor duidelijkheid, en financiële zekerheid nodig om inwoners met financiële zorgen tijdig en effectief te kunnen ondersteunen.

Armoedebeleid

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil stappen zetten om landelijke regels eenvoudiger te maken en zo het armoedebeleid te verbeteren.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De VNG is in gesprek hierover met het ministerie van SZW, Divosa en gemeenten. De VNG is samen met Divosa gestart met een onderzoek onder gemeenten om na te gaan hoe de gemeentelijke dienstverlening binnen het armoedebeleid toegankelijker, effectiever en toekomstbestendiger kan. We streven naar een breed gedragen visie over hoe de armoededienstverlening zo georganiseerd kan worden dat de dienstverlening naar inwoners toegankelijk is en echt impact heeft. Gemeenten vinden het belangrijk dat het rijk zijn verantwoordelijkheid pakt om de landelijke basis op orde te brengen zodat inwoners minder afhankelijk zijn van de gemeentelijke regelingen. In het najaar informeren we u over de uitkomsten van de verkenning.

Vereenvoudiging inkomensondersteuning

Wat wil het kabinet?

Het kabinet werkt ook in 2026 aan een zekerder en begrijpelijker stelsel van inkomensondersteuning waarin (meer) werken loont. Het kabinet streeft ernaar volgend jaar het wetsvoorstel Proactieve dienstverlening in werking te laten treden om het niet-gebruik van bepaalde uitkeringen en andere sociale voorzieningen tegen te gaan.

Daarnaast werkt het kabinet aan een oplossing voor de ongewenste keteneffecten die nabetalingen van overheidsuitkeringen kunnen hebben. Ook werkt het kabinet aan het verminderen van drempels tot arbeidsparticipatie. De Banenafpraak wordt verbeterd. Hier speelt ook het efficiënter gebruiken van beschikbare gegevens een grote rol.

Het kabinet maakt (cumulatief tot en met 2030) € 4,8 miljoen vrij voor 'keteneffecten bij nabetalingen'. Deze mutatie betreft de effecten op de huurtoeslag. Nabetalingen over uitkeringen kunnen immers leiden tot een piekinkomen in het jaar van de nabetaling. Dit piekinkomen kan vervolgens zorgen voor lagere inkomensafhankelijke inkomensondersteuning en (hogere) terugvorderingen. Om deze ongewenste keteneffecten te verhelpen, worden nabetalingen vanaf 2028 niet langer meegenomen in het toetsingsinkomen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Vanuit de lokale praktijk zien gemeenten dagelijks dat inwoners moeite hebben de weg te vinden in het complexe stelsel. Daarom is het essentieel dat eenvoud, uitvoerbaarheid en de werkelijkheid van inwoners centraal staan. Bovendien moet het toekomstige stelsel van bestaanszekerheid beter inspelen op de demografische ontwikkelingen, zoals de vergrijzing, die de druk op voorzieningen alleen maar verder zal vergroten. Door toekomstvarianten voor toeslagen en fiscaliteit met gemeenten uit te werken kan een beter uitvoerbaar stelsel gemaakt worden.

In de hervormingsagenda staat dat het huidige sociaal minimum toereikend is. Wij zien in de praktijk dat de concrete stappen richting eenvoud en bestaanszekerheid te beperkt zijn. Samen met ministeries, gemeenten en publieke dienstverleners willen we de hervormingsagenda verder vormgeven en zorgen dat politiek, beleid en uitvoering hand in hand gaan.

Het wetsvoorstel proactieve dienstverlening kan de gegevensdeling tussen gemeenten, UWV en SVB mogelijk maken. Zo worden mensen bereikt die mogelijk rechten hebben en nu nog geen gebruik maken van regelingen. Dit zal in eerste instantie gelden voor de Toeslagenwet, AIO en de Wajong en helaas nog niet voor partijen als de Belastingdienst, Toeslagen en DUO. In de voorjaarsnota 2024 zijn middelen vrijgemaakt om de verwachte (lichte) toename van het aantal verstrekkingen vanuit de algemene bijstand te financieren. De VNG zal gemeenten de komende jaren ondersteunen bij de implementatie van de wet, in samenwerking met partners.

Verbeteren Toeslagenstelsel

Wat wil het kabinet?

Het kabinet brengt per 2026 een groot aantal verbeteringen in het huidige toeslagenstelsel aan. Inwoners verliezen niet langer toeslagen vanwege een toeslagpartner die door omstandigheden niet bij het gezin kan zijn, en inwoners krijgen vier maanden langer de tijd om toeslagen aan te vragen. Toeslagen worden bij bepaalde overheidsbeslissingen niet langer met terugwerkende kracht aangepast, de verzuimboete wordt afgeschaft omdat mensen het recht hebben om zich te vergissen, en de rente op terugvorderingen en nabetalingen van toeslagen wordt afgeschaft. Daarnaast vereenvoudigt het kabinet het toeslagpartnerschap per 2027 door het criterium samengestelde gezinnen af te schaffen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De eerste verbeteringen in het huidige stelsel lijken positief uit te pakken voor gemeenten.

Participatiewet in balans

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil de ervaren hardheden in de Participatiewet wegnemen door vertrouwen en menselijke maat te verankeren in de Participatiewet en door de uitvoering van ervan eenvoudiger te maken. Het wetsvoorstel "Participatiewet in balans" is aangenomen in de Tweede Kamer. Dit wetsvoorstel bevat de eerste 23 wijzigingen. De implementatie van de aangepaste regelgeving wordt voorbereid voor de inwerkingtreding in 2026. Daarnaast onderzoekt het kabinet de opties voor een fundamentele herziening van de Participatiewet en werkt zij aan het versterken van de vakkundigheid in de uitvoering door gemeenten.

Met het wetsvoorstel 'Handhaving sociale zekerheid' wordt de handhaving herzien, zodat mensen de zekerheid krijgen dat kleine foutjes niet tot grote gevolgen leiden. Tot slot is het de ambitie om verschillende inkomensondersteunende regelingen binnen de Participatiewet waar mogelijk te harmoniseren en verschillen te verkleinen. Er komt een wetsvoorstel 'Modernisering grondslagen gegevensverwerking' dat beoogt om de SUWI-wet voor inwoners toegankelijker te maken. Het kabinet verkent wat de gevolgen van aanpassing of afschaffing van de kostendelersnorm zijn en het effect op woningdelen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Er komt veel op de gemeentelijke uitvoering af. De implementatie van de [23 wijzigingen](#) vanuit het wetsvoorstel 'Participatiewet in Balans' verloopt gefaseerd en ook wordt het mogelijk om de individuele inkomens toeslag ambtshalve te verstrekken.

De meer fundamentele herziening van de Participatiewet in balans en de vereenvoudiging van wetgeving zullen op lange termijn beslag krijgen en worden met gemeenten verder uitgewerkt. Het ministerie van SZW

komt op de korte termijn met de harmonisering van de definities voor inkomen, vermogen en partnerschap in verschillende wetten.

Uitbreiding vangnet Participatiewet (BUIG)

Wat wil het kabinet?

Binnen de financieringssysteem van de Participatiewet is een vangnet ingericht voor gemeenten die grote tekorten realiseren op het budget voor bijstand en loonkostensubsidies. Enkele gemeenten realiseren echter meerdere jaren achter elkaar tekorten op het budget, wat leidt tot toenemende financiële druk. Met ingang van 1 januari 2026 verlaagt het kabinet voor deze gemeenten in twee stappen het eigen risico.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het vangnet blijft gefinancierd vanuit het macrobudget voor bijstand en loonkostensubsidies. Vanaf 1 januari 2026 wordt een uitgebreider vangnet ingericht voor een beperkt aantal gemeenten met meerjarige tekorten van 5% of hoger.

Uitvoering Participatiewet, uitstel WW-duurverkorting en taaleis

Wat wil het kabinet?

Groei van de uitgaven voor de bijstand is begroot: van € 7,9 miljard in 2026 oplopend tot € 8,6 miljard in 2030, onder meer door een verwachte geleidelijke toename van de werkloosheid in de komende jaren. De verkorting van de maximale duur van de WW en loongerelateerde WGA-uitkering van 24 naar 18 maanden is uitgesteld naar 2028. Het kabinet maakt vanaf 2027 extra middelen vrij voor taalonderwijs aan mensen in de bijstand die het vereiste taalniveau nog niet halen. Met gemeenten wordt gewerkt aan een effectieve uitvoering en handhaving van de taaleis. Ook bekijkt het rijk met gemeenten wat een goede manier is om mensen met taalonderwijs te ondersteunen. Uit de praktijk en uit eerder onderzoek blijkt dat gemeenten terughoudend zijn in het opleggen van maatregelen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten zich voorbereiden op een groei van het aantal bijstandsaanvragen de komende jaren en voldoende capaciteit hebben om de Participatiewet uit te voeren.

Arbeidsongeschiktheid

Wat wil het kabinet?

Het rijk streeft naar vereenvoudiging van het stelsel van ziekte en arbeidsongeschiktheid. 'Praktisch beoordelen' wordt bevorderd en het advies van de bedrijfsarts wordt leidend bij de toetsing van het re-integratieverslag. Daarnaast werkt het rijk aan een fundamentele stelselherziening om de complexiteit van het stelsel te reduceren. Ook voert het rijk een interdepartementaal beleidsonderzoek (IBO) uit over het stelsel voor zieke en arbeidsongeschikte werknemers (WIA). Het rapport wordt dit najaar verwacht. Daarnaast komt er een basisverzekering voor arbeidsongeschiktheid voor zelfstandigen (BAZ) om de bestaanszekerheid van deze groep te versterken. Het wetsvoorstel ligt nu voor advisering bij de Raad van State. In 2026 start een wetstraject om de Inkomensvoorziening oudere en arbeidsongeschikte zelfstandigen (IOAZ) per 1 januari 2028 af te sluiten voor nieuwe instroom.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Op korte termijn zijn er geen gevolgen voor gemeenten van de wijzigingen bij UWV. Of er op lange termijn gevolgen zijn moet nog blijken.

Financiering voor afgewezen Wajong-aanvragen

Wat wil het kabinet?

Het kabinet stelt voor de periode 2026-2028 middelen beschikbaar voor jeugdbegeleiders en -coaches en voor het opzetten van arbeidsontwikkelplekken voor mensen bij wie de Wajong-aanvraag is afgewezen omdat het UWV niet kan vaststellen dat zij duurzaam geen arbeidsvermogen hebben.

In 2027 ontvangen gemeenten € 4 miljoen oplopend naar € 8, € 13 en € 17 miljoen in de opvolgende jaren.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten krijgen er budget bij om de genoemde mensen in de Participatiewet te ondersteunen bij het ontwikkelen van arbeidsvermogen.

Weerbaarheid: continuïteit socialezekerheidsuitkeringen in tijden van crisis

Wat wil het kabinet?

Het kabinet werkt een plan uit om de continuïteit van socialezekerheidsuitkeringen te verzekeren in geval van crisis. Dat doet het kabinet met UWV, de SVB en het gemeentelijk domein door te onderzoeken of instanties waar nodig elkaars taken kunnen overnemen. Ook onderzoeken ze welke praktische en juridische kaders nodig zijn om uitkeringen in crisissomstandigheden goed en tijdig bij inwoners te krijgen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Na het onderzoek en verdere besluitvorming zijn gemeenten in staat om ook in tijden van crises inwoners van een uitkering te voorzien. De verder impact moet nog blijken.

Arbeidsmarkt

Wat wil het kabinet?

Vanuit diverse wetsvoorstellen uit het arbeidsmarktpakket - waaronder de wetsvoorstellen Verduidelijking beoordeling arbeidsrelaties en rechtsvermoeden (Vbar) en Meer zekerheid flexwerkers - wordt geprobeerd schijnzelfstandigheid tegen te gaan en werknemers meer zekerheid te bieden.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten worden in hun rol als werkgever ook geconfronteerd met de nieuwe wettelijke regelingen. Dat kan spanningen opleveren, bijvoorbeeld andere ten aanzien van de inhuur van externen vanwege de aanhoudende arbeidsmarktkrapte.

Permanente RVU-drempelvrijstelling

Wat wil het kabinet?

De drempelvrijstelling voor de Regelingen voor Vervroegde Uittreding (RVU) wordt structureel gemaakt en gericht op werknemers met een zwaar beroep. De huidige drempelvrijstelling wordt voor knellende situaties verhoogd met € 300 bruto per maand. Dit volgt op het eerdere voornemen uit het akkoord 'Gezond naar pensioen' tussen kabinet en sociale partners.

Om de kosten te dekken, verhoogt het kabinet het tarief dat werkgevers betalen voor RVU-regelingen die vallen buiten de wettelijke vrijstelling en de extra RVU-uitkering boven het vrijgestelde bedrag. Deze strafheffing wordt verhoogd van 52% naar 57,7% in 2026, 64% in 2027 en vanaf 2028 geldt een tarief van 65%. Het gebruik van de drempelvrijstelling wordt met ingang van 2028 jaarlijks gemonitord en driejaarlijks geëvalueerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

In de cao Gemeenten en de cao SGO hebben partijen afgesproken een RVU-regeling voor zware beroepen te maken. Die regeling biedt werknemers met een zwaar beroep de mogelijkheid om 2 jaar voor de AOW-datum te stoppen. De regeling moet 1 januari 2026 ingaan en zal extern getoetst worden door TNO.

Cao-partijen voeren momenteel het onderzoek naar zware beroepen uit. Volgens de cao-afspraken is de deadline 1 november 2025.

Versterken cao-stelsel

Wat wil het kabinet?

Het kabinet verkent de mogelijkheden om het cao-stelsel te versterken verder. Zij kijkt onder andere naar het verbeteren van de organisatiegraad van werknemers- en werkgeversorganisaties, van het avv- en dispensatiebeleid en van de cao-dekkingsgraad.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Het cao-stelsel en het stelsel voor algemeen verbindend verklaren zijn belangrijk voor de bevordering van evenwichtige arbeidsverhoudingen. De gevolgen van de plannen om het cao-stelsel te versterken moeten nog blijken.

Uitstel WW-duur verkorting en uitstel re-integratie tweede spoor

Wat wil het kabinet?

Het kabinet heeft de ingangsdatum van het wetsvoorstel voor de verkorting van de maximale WW-duur aangepast naar 1 januari 2028, omdat de oorspronkelijke ingangsdatum in 2027 niet uitvoerbaar is voor het UWV. Ook het wetsvoorstel Re-integratie tweede spoor is met twee jaar uitgesteld naar 1 januari 2030 vanwege de toenemende achterstanden bij het sociaal-medisch beoordelen (SMB) en de extra uitvoeringscapaciteit die dit wetsvoorstel van het UWV vraagt.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De gemeentelijke werkgever is verplicht eigenrisicodragers voor de WW. Als eigenrisicodrager is een gemeente zelf verantwoordelijk voor de kosten en re-integratie van ex-werknemers die werkloos worden. Op dit moment wordt de WW aangevuld door uitkeringen uit de cao Gemeenten en cao SGO. Als de WW-duur wordt verkort, dan heeft dat financiële gevolgen voor gemeentelijke werkgevers. Het uitstel is een positief punt, omdat gemeenten nog niet te maken krijgen met deze kostenpost.

Het uitstel van het wetsvoorstel Re-integratie tweede spoor is vooral belangrijk vanwege een andere invulling van het re-integratieproces van zieke werknemers. Denk hierbij aan de communicatie naar zowel het UWV als de zieke werknemer. Vanwege het omvangscriterium is deze wijziging maar op een beperkte groep gemeenten en SGO leden van toepassing.

Vervroegde invoering re-integratieverslagtoets (RIV-toets)

Wat wil het kabinet?

Het kabinet wil het invoeren van de re-integratieverslagtoets (RIV-toets) vervroegen. De ingangsdatum van 1 januari 2028 zal gelden voor alle ziekmeldingen, dus inclusief medewerkers die langere tijd ziek zijn.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Ondanks dat het wetsvoorstel per 2028 ingaat, heeft het twee jaar eerder al effect voor gemeenten: de toets zal in de praktijk effectief twee jaar eerder plaatsvinden en helpt het UWV om achterstanden bij sociaal-medische beoordelingen te verminderen. Gemeenten doen er goed aan er rekening mee te houden dat ook medewerkers die al langere tijd ziek zijn (en al een WIA-aanvraag hebben gedaan), alsnog een RIV-toets kunnen krijgen.

WW beëindigen op eigen initiatief

Wat wil het kabinet?

Het kabinet maakt het voor WW-gerechtigden tijdelijk makkelijker om op eigen verzoek door UWV de WW-uitkering te laten beëindigen. Er vindt dan tijdelijk geen beoordeling meer plaats door UWV op de geldende voorwaarden voor het stopzetten van een WW-uitkering. Dit is onderdeel van een aantal tijdelijke maatregelen, waardoor het UWV capaciteit kan inzetten voor de hersteloperatie van de WIA.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De gemeenten zijn verplicht eigenrisicodragers voor de WW. De bovenwettelijke uitkeringen uit de Cao gemeenten en cao SGO zijn gekoppeld aan het ontvangen of recht hebben op een WW-uitkering. Daarom is het zaak dat bij een situatie waarin de werknemer de WW-uitkering vrijwillig stopzet, ook goed wordt gekeken naar de daaraan gekoppelde bovenwettelijke uitkeringen.

Gezond en veilig werken

Wat wil het kabinet?

Het kabinet blijft inzetten op gezond en veilig werken, en werkt actief aan beleid op meerdere thema's uit de Arbovisie 2040. Het doel is nul doden en fors minder ongevallen en ziekten door werk. Het kabinet wil dit bereiken door onder andere de beschikbaarheid en kwaliteit van RI&E's te verbeteren en Arbo-regelgeving werkbaarder te maken.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Met deze maatregelen neemt hopelijk de regeldruk voor werkgevers af, en wordt Arbo-regelgeving makkelijker uitvoerbaar.

Pensioenen

Wat wil het kabinet?

Het kabinet geeft aan een zorgvuldige overgang naar het nieuwe pensioenstelsel van belang te vinden. De eerste pensioenfondsen zijn in 2025 overgegaan naar de nieuwe pensioenregelingen en in 2026 zullen hier meer bijkomen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Werknemers met een afstand tot de arbeidsmarkt bouwen pensioen op bij Pensioenfonds PWRI. Dit Pensioenfonds is als een van de eerste fondsen die per 2025 succesvol is overgestapt naar het nieuwe pensioenstelsel.

Daarnaast is het pensioen voor wethouders geregeld in de Algemene pensioenwet politieke ambtsdragers (Appa). Momenteel is dit begroting gefinancierd bij de gemeente zelf, maar het plan is om per 2028 ook dit pensioen onder te brengen in het nieuwe pensioenstelsel door het onder te brengen bij ABP.

Bestaanszekerheid op Bonaire, Saba en Sint Eustatius

Wat wil het kabinet?

Het kabinet heeft in de Voorjaarsnota 2025 diverse koopkrachtmaatregelen getroffen om Caribisch Nederland te ondersteunen op het gebied van bestaanszekerheid. De verschillende mutaties zijn nu verwerkt in de begrotingen, waarmee ze structureel zijn geborgd. Het pakket met maatregelen is gericht op het versterken van de koopkracht voor zowel ouders, minima- en middeninkomens. Het gaat om incidentele maatregelen op het terrein van de energietoelage, telecomsubsidie voor internetaansluitingen, verlaging van de drinkwatertarieven en aanvullende subsidie voor elektra.

De Commissie sociaal minimum Caribisch Nederland heeft vastgesteld dat huishoudens met kinderen structureel het meeste geld tekortkomen. Op advies van de Commissie verkent het ministerie van SZW momenteel de mogelijkheden voor een inkomensafhankelijke tegemoetkoming voor ouders.

Ook past het kabinet de normbedragen en de uitwonende beurs voor de studiefinanciering aan, middels het Wetsvoorstel studiefinanciering CN. Het kabinet kondigt verder een verlofregeling aan voor begeleiders bij medische uitzending.

Wat betekent dit voor Bonaire, Saba en Sint Eustatius?

Deze maatregelen verbeteren de bestaanszekerheid op Bonaire, Saba en Sint Eustatius. De verschillende maatschappelijke uitdagingen op de eilanden maken dat er continu gewerkt moet worden aan extra stappen om de bestaanszekerheid te verhogen.

Volksgezondheid, Welzijn en Sport

Jeugdzorg

Wat wil het kabinet?

Het kabinet compenseert de incidentele tekorten 2023 en 2024 in de jeugdzorg. Gemeenten ontvangen in totaal € 728 miljoen van het rijk. Die kunnen ze inzetten ter ondersteuning van de transformatie van de jeugdhulp volgens de Hervormingsagenda Jeugd. Het gaat dan om het versterken van de sociale basis en stevige lokale teams. Ook is er aandacht voor het verbeteren van kind- en gezinsbescherming en een integrale aanpak van het sociaal domein.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Met het toekennen van deze middelen doet het kabinet wat het in april 2025 heeft beloofd. De middelen worden in het jaar 2025 toegevoegd aan de Algemene Uitkering van de gemeentebegroting. Dit is een belangrijke stap in het vertrouwen en samenwerking tussen rijk en gemeenten. Een rechtszaak is daarmee van de baan. De incidentele bijdrage kan gebruikt worden om de jeugdzorgkosten voor 2026 en 2027 te dekken of voor de te realiseren besparingen in de toekomst (zoals de VNG in het begrotingsadvies van juni schreef). Gemeenten kunnen zich richten op de transformatie van de jeugdzorg en het uitvoeren van de [afspraken naar aanleiding van de Voorjaarsnota](#). Beide partijen blijven in gesprek over een evenwichtige verdeling van ambities, taken, middelen en uitvoeringskracht.

Toekomstscenario Kind en gezinsbescherming

Wat wil het kabinet?

Het kabinet noemt het Toekomstscenario zowel in de begroting van J&V als VWS. Het ministerie van J&V spreekt van verbetering en vereenvoudiging van het stelsel. Het ministerie van VWS spreekt over integrale ondersteuning door lokale teams, het doorbreken van het estafettemodel en de vier pijlers uit het ambitiedocument Toekomstscenario. Beide ministeries ramen geen extra middelen.

Voor de versterking aanpak huiselijk geweld en kindermishandeling werkt het ministerie van VWS in 2026 aan hernieuwde inzet op deskundigheidsbevordering voor het gebruik van de Meldcode huiselijk geweld en kindermishandeling.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Er zijn geen wijzigingen ten opzichte van het bericht van 14 juli 2025 waarin de ministeries meldden koers te houden op zowel het eindbeeld van het Toekomstscenario als de ontwikkelrichting. In het najaar is een veranderstrategie op hoofdlijnen beschikbaar.

Personen met verward en onbegrepen gedrag

Wat wil het kabinet?

In de begroting van BZK, J&V en VWS wordt ingegaan op de aanpak van personen met verward en onbegrepen gedrag. Er worden geen nieuwe maatregelen genoemd. Alleen de VWS-begroting bevat concrete bedragen voor de aanpak, te weten € 5,7 miljoen voor onder andere de levensloopaanpak.

Wat betekent dit voor gemeenten?

In de J&V-begroting staan diverse, al eerdergenoemde maatregelen gericht op het ontlasten van de politie op dit thema. Denk aan scherpere triage op de 112-meldkamer, de inzet van het Meldpunt Zorgwekkend Gedrag en verbeterde samenwerking tussen politie en zorgprofessionals op straat. Gemeenten ontvangen voor zorgtaken al onvoldoende middelen en maken zich zorgen over het gat dat hier ontstaat voor de zorg voor personen met onbegrepen gedrag.

Vrouwenopvang

Wat wil het kabinet?

Door capaciteitsproblemen in de vrouwenopvang, ontstaan wachtlijsten en worden slachtoffers soms tijdelijk in hotels of vakantieparken ondergebracht. Het rijk wil deze problematiek oplossen en stelt vanaf 2026 structureel € 12 miljoen beschikbaar voor extra opvangplaatsen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten stemmen met het rijk af hoe de extra middelen worden verdeeld en welke afspraken erover worden gemaakt. Gemeenten dragen verantwoordelijkheid voor het realiseren van voldoende opvangcapaciteit en het oplossen van knelpunten in doorstroom en uitstroom. Dit vraagt om nauwe samenwerking met lokale opvangorganisaties en een duidelijke visie op herstel en veiligheid voor slachtoffers.

Femicide

Wat wil het kabinet?

Het rijk zet in op het voorkomen van femicide, geweld waarbij vrouwen - vaak door (ex-)partners of familieleden - worden gedood. De ministeries van J&V en VWS willen vanaf 2026 eerder ingrijpen bij signalen van huiselijk geweld en kindermishandeling.

J&V verbetert bestaande interventies, zoals het tijdelijk huisverbod en de strafrechtelijke aanpak van psychisch geweld. Ook wordt gewerkt aan een bredere inzet van slachtofferdevices en extra aandacht voor de veiligheid van partners en kinderen binnen het familierecht. Daarnaast wordt de EU-richtlijn tegen geweld tegen vrouwen en internationale verdragen, zoals het verdrag van Istanbul, ook in Caribisch Nederland ingevoerd. Het ministerie van VWS richt zich op vroegtijdige herkenning van risicosignalen, verbetering van risicotaxatie en veiligheidsbeoordeling, en betere samenwerking tussen zorg- en veiligheidspartners. Veilig Thuis krijgt een centrale rol, met betere bereikbaarheid, toegankelijkheid en bekendheid van deze organisatie.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten blijven een belangrijke rol houden bij het signaleren en aanpakken van huiselijk geweld en kindermishandeling. Zij worden actief betrokken bij de deskundigheid van professionals en verbeteren de samenwerking tussen zorg- en veiligheidspartners. Dit vraagt lokale inzet, kennis en capaciteit om vroegtijdig te kunnen handelen.

Aanvullend Zorg en Welzijnsakkoord (AZWA)

Wat wil het kabinet?

Het kabinet zet met AZWA de beweging van zorg naar gezondheid voort. Er zijn extra afspraken met zorgpartijen, gemeenten en het sociaal werk over preventie, gezondheid en arbeidsbesparing in de zorg. Voor 2026 tot en met 2028 is respectievelijk € 435 miljoen, € 451 miljoen en € 547 miljoen gereserveerd voor AZWA, het Gezond en Actief Leven Akkoord (GALA) en het Hoofdlijnenakkoord Ouderenzorg (HLO).

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten willen de publieke gezondheid versterken, omdat dit bijdraagt aan zorg naar gezondheid. Zonder structurele financiering kunnen zij echter weinig vooruitgang boeken. Extra AZWA-middelen helpen tijdelijk, maar bieden geen structurele oplossing.

Staatscommissie zorgstelsel

Wat wil het kabinet?

Het kabinet gaat in 2026 en 2027 aan de slag met de motie van het lid Krul c.s. over de invoering van een staatscommissie voor een toekomstbestendig en weerbaar zorgstelsel. Er is € 1 miljoen in 2026 en 2027 gereserveerd voor de uitvoering. Het kabinet benadrukt het belang van preventie.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten zijn een belangrijke partij in het zorgstelsel en worden betrokken bij de werkzaamheden van de staatscommissie. VNG en het ministerie van VWS starten gesprekken om gemeenten goed te laten vertegenwoordigen.

Publieke gezondheid

Wat wil het kabinet?

Middelen voor gezondheidsbeleid (€ 482 miljoen) en ziektepreventie (€ 452 miljoen) lopen af. Dit komt onder andere door de teruggedraaide intensivering op publieke gezondheid en aflopende incidentele middelen voor preventie. Enkele reparaties zijn gedaan voor pandemische paraatheid, maar de middelen daarvoor worden geleidelijk afgebouwd tot nul in 2029.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Zonder structurele financiering kunnen gemeenten weinig vooruitgang boeken. Extra AZWA-middelen helpen tijdelijk, maar bieden geen structurele oplossing.

Mentale gezondheid en ggz

Wat wil het kabinet?

Het kabinet zet met het Actieprogramma mentale gezondheid en ggz in op het versterken van mentale veerkracht en het oplossen van knelpunten tussen stelsels. Het doel is een samenhangende aanpak van preventie, ondersteuning en zorg en een betere verbinding tussen het sociaal domein en de ggz. Binnen het AZWA komt een landelijk dekkend netwerk van laagdrempelige steunpunten voor mensen met Ernstige Psychiatische Aandoeningen (EPA). Het kabinet voert daarnaast de werkagenda 'Een betekenisvol leven met een langdurige psychische aandoening' uit, bijvoorbeeld om te voorkomen dat mensen met een ggz-Wlz-indicatie in de daklozenopvang verblijven. Vanaf 2026 wordt structureel € 10 miljoen toegevoegd aan het gemeentefonds voor de wet integrale suïcidepreventie, die ingaat op 1 januari 2026 en moet bijdragen aan het verlagen van suïcides en suïcidepogingen.

Wat betekent dit voor de gemeenten?

Gemeenten profiteren van een soepele samenwerking tussen stelsels, maar zolang de oplossingsrichtingen nog niet duidelijk zijn, is het lastig de impact volledig in te schatten. De ambities rondom laagdrempelige steunpunten en langdurige zorg voor mensen met een ernstige psychische aandoening zijn een voortzetting van huidig beleid. Gemeenten krijgen daarnaast de nieuwe taak om suïcidepreventiebeleid op te zetten. Stichting 113 Zelfmoordpreventie biedt handvatten om suïcides te verminderen en lokale partijen hierbij te ondersteunen.

Financiering Wmo

Wat wil het kabinet?

Vanaf 2024 is het accres gekoppeld aan de bbp-normeringssystematiek. Uitgangspunt is dat de fondsen meerjarig de ontwikkeling van het nominaal bruto binnenlands product volgen. De normering wordt gesplitst in een volume- en een prijsdeel. Het volumedeel wordt gebaseerd op een historisch gemiddelde van acht jaar (t-9 t/m t-2), waardoor het fonds minder schommelt. Het prijsdeel volgt de prijsontwikkeling van het bbp in het lopende jaar.

Afhankelijk van de gekozen bekostigingsvorm wordt gekeken naar een passende geobjectiveerde indexering die rekening houdt met kostenontwikkeling en demografie/vergrijzing. Vooruitlopend hierop is vanaf 2026 een jaarlijkse tranche van € 75 miljoen gereserveerd, oplopend tot € 375 miljoen in 2030, als aanvullende indexering voor demografie.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Voorafgaand aan de Voorjaarsnota 2024 zijn bestuurlijke afspraken gemaakt tussen de VNG en het rijk. Sindsdien is jaarlijks € 75 miljoen structureel toegevoegd, oplopend tot € 375 miljoen in 2030. De gesprekken over een andere financieringsvorm dan de algemene uitkering voor de Wmo lopen nog.

Toekomst Wmo en Inkomens- en Vermogensafhankelijke Eigen Bijdrage (IVB)

Wat wil het kabinet?

Eind 2025 verschijnt het houdbaarheidsonderzoek Wmo 2015, een gezamenlijk traject van gemeenten en het rijk. Dit onderzoek moet duidelijk maken hoe de wet functioneert en wat nodig is voor de toekomst. Vooruitlopend hierop werkt het rijk aan een inkomens- en vermogensafhankelijke eigen bijdrage, die per 1 januari 2027 moet ingaan. Dit leidt tot een structurele besparing van € 225 miljoen in het gemeentefonds vanaf 2027.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten steunen het onderzoek en de invoering van de eigen bijdrage. De VNG brengt na publicatie een beleidsreactie uit. Tegelijkertijd waarschuwen gemeenten dat de besparing van € 225 miljoen waarschijnlijk pas na verloop van tijd zal optreden. De VNG pleit daarom voor zorgvuldige monitoring, zodat niet te vroeg en ten onrechte een besparing wordt ingeboekt.

Wonen en zorg voor ouderen

Wat wil het kabinet?

Het kabinet voert het Hoofdlijnenakkoord ouderenzorg (HLO) uit. Voor 2026 omvat dit onder andere een staatscommissie voor het zorgstelsel, afspraken over mantelzorgondersteuning, versterking van samenwerking in zorg, voortzetting van reablement (bevorderen van de zelfredzaamheid), vereenvoudiging van extramurale zorg en afronding van een afwegingskader voor Wlz-zorg. Daarnaast blijft de ambitie staan om in 2030 290.000 ouderenwoningen te realiseren. Het rijk verkent ook de invoering van moderne verzorgingshuizen, waarvoor € 470 miljoen structureel is gereserveerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Gemeenten gaan mantelzorgondersteuning toegankelijker maken in samenwerking met zorgpartners. Het afwegingskader kan leiden tot een formele toegangstoets en meer Wlz-zorg thuis, wat extra kosten voor woningaanpassingen betekent. Hiervoor zijn middelen beschikbaar, oplopend tot € 30 miljoen in 2030. Gemeenten werken al aan geclusterde woonvormen, maar lopen tegen knelpunten in woningbouw en gebiedsontwikkeling aan. De toevoeging van moderne verzorgingshuizen kan een oplossing zijn voor kwetsbare ouderen, mits aan randvoorwaarden in de woningbouw, extra personeel en financiering, ook voor zorg en ondersteuning, wordt voldaan. Deze randvoorwaarden worden het komende half jaar verkend.

Integratie uitkering Beschermd Wonen

Wat wil het kabinet?

Het kabinet voegt vanaf 2026 structureel € 14,9 miljoen toe aan de Integratie Uitkering Beschermd wonen. Hiermee compenseert het rijk gemeenten voor volume groei. De berekening sluit aan bij de accres-systeematiek en is gebaseerd op de groei van het BBP.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De compensatie voor volume groei is sinds 2024 aanzienlijk lager dan in de jaren daarvoor. Gemeenten moeten daardoor keuzes maken om hun begroting voor beschermd wonen en aanpalende vormen van Wmo ondersteuning, zoals maatschappelijke opvang en ambulante begeleiding rond te krijgen.

Specifieke Uitkering Regeling heroïnebehandeling

Wat wil het kabinet?

De SPUK-regeling heroïnebehandeling wordt vanaf 2026 omgezet naar een decentralisatie-uitkering van € 13,3 miljoen. Er gaat een korting van 10% af en de uitkering wordt niet geïndexeerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Zestien gemeenten ontvingen de SPUK tot 2025. Voor hen staat de uitvoering van heroïnebehandeling onder druk. Gemeenten hebben weinig mogelijkheden om de kosten te verlagen, omdat de behandel eenheden een beschikbaarheidsfunctie hebben. Sluiting of inperking van deze voorzieningen raakt de zorg voor langdurig opiaatverslaafden en kan de veiligheid van deze mensen en hun omgeving beïnvloeden.

Gegevensuitwisseling

Wat wil het kabinet?

De zorgsector is onderdeel van de vitale infrastructuur van Nederland en wordt in 2026 versterkt op het gebied van fysieke en digitale weerbaarheid. De ministeriële regelingen voor de Wet Weerbaarheid kritieke entiteiten (Wwke) en de Cyberbeveiligingswet (Cbw) worden geïmplementeerd. Het ministerie van VWS beoordeelt welke processen en aanbieders cruciaal zijn voor de zorg tijdens grootschalige rampen of crises, welke dreigingen en risico's bestaan en welke maatregelen nodig zijn.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De Wwke richt zich op fysieke dreigingen zoals terrorisme en natuurrampen. In de zorg bepaalt het ministerie van VWS welke processen en aanbieders vitaal zijn. Gemeenten die wettelijke taken uitvoeren in de zorg, bijvoorbeeld via de GGD, kunnen hierdoor worden geraakt. Als een entiteit (organisatie met een vitale functie) onder de Wwke wordt aangewezen, valt de IT automatisch ook onder de Cyberbeveiligingswet. Deze aanwijzingen volgen in de loop van 2026.

12

Volkshuisvesting en Ruimtelijke Ordening

Grondbeleid

Wat wil het kabinet?

Kosten voor gebiedsontwikkeling kunnen deels worden betaald uit de waardestijging van de grond. De minister van VRO zet in op het verbeteren van de huidige wet- en regelgeving, werkt aan een systeem om waardestijging van grond als gevolg van een functiewijziging (landbouw naar woningen) meer in te zetten voor de ruimtelijke ontwikkeling en wil het grondbeleid moderniseren. Voor een actieve rol van het rijk wordt er onder andere gewerkt aan een landelijke integrale grondbank.

Wat betekent dit voor gemeenten?

We wachten op de praktische uitwerking. Het is positief dat de begroting spreekt over het benutten van de waardestijging van grond en een landelijke grondbank.

Volkshuisvesting en woningmarkt: beschikbaarheid

Wat wil het kabinet?

Het principe blijft overeind dat er 100 duizend woningen per jaar gebouwd moeten worden, waarvan tweederde betaalbaar en 30% sociaal. De Wet versterking regie volkshuisvesting moet hier in 2026 een bijdrage aan gaan leveren. Daarnaast start in 2026 de Realisatiestimulans. Gemeenten ontvangen vanaf dat jaar, op een laagdrempelige wijze, € 7.000 per betaalbare woning. Andere regelingen zoals het Gebiedsbudget en de Woningbouwimpuls worden aangepast en voortgezet.

De Leegstandswet gaat met ingang van 1 januari 2027 gewijzigd worden. Om meer mensen te huisvesten verkent de minister van VRO nieuwe regels met betrekking tot hospitaverhuur, woningsplitsing en woningdelen. Het rijk gaat onderzoek doen naar het afschaffen van de kostendelersnorm.

In 2026 wil het kabinet het Besluit Bouwwerken Leefomgeving wijzigen, regels schrappen en innovatie stimuleren. De ambitie van het kabinet is om de doorlooptijd van planvorming tot realisatie in 2030 met 25% te verkorten en op te schalen naar 50% industriële nieuwbouw per 2030. Ook wordt gewerkt aan digitalisering van gebiedsontwikkeling en bouwketen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De concrete uitwerking voor gemeenten is nog niet duidelijk. Bijvoorbeeld: als parallel plannen verplicht wordt om voor de Realisatiestimulans woningbouw in aanmerking te komen, aan welke criteria moeten gemeenten dan precies voldoen?

Zodra de Wet versterking regie volkshuisvesting van kracht is moeten gemeenten een volkshuisvestingsprogramma gaan vaststellen, met onder andere maatregelen om de woningvoorraad beter te benutten in omgevingsplannen en de huisvestingsverordening. Na de inwerkingtreding zullen in 2026 belangrijke randvoorwaarden voor het programma 'Een thuis voor iedereen' zijn ingevuld. Gemeenten moeten de woonbehoefte van aandachtsgroepen in beeld brengen voor het volkshuisvestingsprogramma.

De minister van VRO wil gemeenten ondersteunen bij de realisatie van opstartwoningen voor statushouders. De Stimuleringsregeling Flex- en Transformatiewoningen wordt daarvoor met € 79 miljoen verhoogd. De positie van arbeidsmigranten op de woningmarkt moet verbeterd worden door onder andere het aanpassen van regelgeving, zodat zij meer huur(prijs)bescherming krijgen. Om coöperatief wonen te ondersteunen stelt

de minister € 60 miljoen subsidie ter beschikking aan Stichting Volkshuisvesting Nederland om een fonds daarvoor op te starten.

Volkshuisvesting en woningmarkt: betaalbaarheid

Wat wil het kabinet?

Om de investeringsbereidheid te vergroten werkt de minister van VRO aan aanpassingen in het woningwaarderingssysteem. De vorig jaar aangekondigde maatregel om de overdrachtsbelasting te verlagen van 10,4% naar 8% wordt herhaald. Er komen voorstellen die de borging van middenhuurwoningen door het Waarborgfonds Sociale Woningbouw mogelijk maken. Dit kan vanwege een aanpassing van de staatssteunregels. Ook wordt het onderzoek naar een huurregister voortgezet, wat in 2026 moet leiden tot een besluit tot invoering. Regels met betrekking tot servicekosten worden vereenvoudigd. Om koopstarters te ondersteunen is het Nationaal Fonds Betaalbare Koopwoningen in 2024 opgericht. In 2025 en 2026 zijn de eerste tranches geopend.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Nu de Europese Commissie de regels voor staatssteun herzielt is de kans reëel dat er ruimte ontstaat voor investeringen van corporaties in middenhuur. Hiervoor moet eerst nog nationale wetgeving gewijzigd worden. Bij het maken van prestatieafspraken met corporaties zal de inzet van corporaties op het middensegment aan de orde komen. Daarbij moet tegelijkertijd ook rekening gehouden worden met het feit dat de grenzen van de investeringsmogelijkheden van corporaties zich steeds scherper aftekenen.

Omgevingswet en Wet Kwaliteitsborging in de Bouw

Wat wil het kabinet?

In de Miljoenennota 2026 is geen nieuwe informatie opgenomen over de Omgevingswet en de Wet kwaliteitsborging voor het bouwen (Wkb). Wel zijn de financiële kaders eerder vastgelegd in de Meicirculaire 2025. Gemeenten ontvangen in 2025 een decentralisatie-uitkering van € 80,7 miljoen voor de uitvoering van de Omgevingswet. Voor de Wkb is in de Meicirculaire € 10,5 miljoen beschikbaar voor 2025 en € 10 miljoen voor 2026. Daarmee is de in het coalitieakkoord uit 2022 toegezegde totale compensatie van € 410 miljoen voor de Omgevingswet volledig uitgekeerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Er loopt een onderzoek dat de financiële effecten van de Omgevingswet en Wkb in kaart brengt één, drie en vijf jaar na invoering. De uitkomsten hiervan geven inzicht in de werkelijke kosten en effecten voor gemeenten. Wij blijven de voortgang en financiële effecten van de wet nauwgezet monitoren. Het schrappen en aanpassen van regels in het kader van het programma Schrappen Tegenstrijdige en Overbodige Eisen en Regelgeving (STOER) kan het zeer lastig maken om na drie jaar de juiste evaluatie uit te voeren op de Wkb.

Funderingsschade

Wat wil het kabinet?

Het kabinet gaat werken richting een nationale aanpak funderingsschade met publieke en private partners. Om het bewustzijn en de informatiepositie van mensen rond funderingsschade te vergroten en woningeigenaren te stimuleren aan de slag te gaan met schade- en funderingsherstel, gaat het kabinet de volgende stappen zetten:

1. het verbeteren van de informatievoorziening;
2. woningeigenaren gebiedsgericht ondersteunen met onderzoek, advies en begeleiding; startend in enkele gebieden waar urgente funderingsproblemen zijn met uiteenlopende oorzaken.

Voor de periode 2025 tot en met 2028 is hiervoor door het kabinet een bedrag van € 56 miljoen vrijgemaakt. Daarnaast is aanvullend € 20 miljoen gereserveerd voor het landelijk werkend maken van het Fonds Duurzaam Funderingsherstel.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De middelen voor aanpak funderingsschade zijn bestemd voor het verbeteren van de informatievoorziening en voor onderzoek en advies. Hiermee start het rijk samen met gemeenten met het aanpakken van de funderingsschade.

13

Buitenlandse Zaken, Handel en Ontwikkelingshulp

Europese samenwerking

Wat wil het kabinet?

Het kabinet geeft aan dat Nederland in Europa meer en beter moeten samenwerken om de veiligheid en het verdienvermogen te versterken. Nederland blijft zich inzetten voor de interne markt en een Europese Unie die welvaart, veiligheid en weerbaarheid vergroot, de leveringszekerheid van kritieke grondstoffen verbetert en risicovolle strategische afhankelijkheden vermindert. Het kabinet zet zich in voor het behoud van een open handelsomgeving, het tegengaan van oneerlijke concurrentie en het versterken van strategische autonomie in kritieke ketens. Het kabinet hecht belang aan implementatie van het Draghi-rapport.

Nederland hecht sterk aan het zorgvuldige wetgevings- en begrotingsproces in Europa. Het is hierbij belangrijk dat EU-lidstaten solide financieel-economisch beleid voeren en zich houden aan de bestaande referentiewaarden voor het tekort (3% bbp) en de schuld (60% bbp). Op de middellange termijn (2038) zullen volgens het CPB het Nederlandse tekort en de schuld de Europese referentiewaarden overschrijden, als daar niets tegen gedaan wordt. Nederland houdt oog voor het belang van haar soevereiniteit. Tegelijkertijd blijft het kabinet terughoudend met het afschermen van markten en sectoren.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De focus binnen Europese samenwerking verschuift naar de versterking van het concurrentievermogen en defensie. De VNG heeft met het rijk bestuurlijke afspraken gemaakt over meer gezamenlijk optrekken bij het vormen van Europese besluitvorming, in ieder geval bij de inzet op een groene, digitale en sociale transitie. Er komt dan vroeg in het proces aandacht voor de uitvoerbaarheid. Gemeenten blijven verantwoordelijk voor een groot deel van de implementatie van Europese wet- en regelgeving.

Innovatie en concurrentievermogen

Wat wil het kabinet?

Nederland wil meer privaat kapitaal mobiliseren binnen de Europese Unie met productiviteitsgroei als doel. Dat kapitaal moet beter benut worden om hightechbedrijven en traditionele midtechbedrijven te ontwikkelen. Nederland versterkt de kapitaalmarktunie, zodat er meer investeringen in onderzoek en ontwikkeling komen. Een toegankelijke Europese kapitaalmarkt moet zorgen voor meer durfkapitaal voor start- en scale-ups. Ook wil het kabinet hiermee voorkomen dat kapitaal vanuit Europa naar de VS wordt geëxporteerd.

Wat betekent dit voor gemeenten?

De focus op concurrentievermogen kan kansen bieden voor lokale innovatie. Er zou meer geld vrij kunnen komen voor investeringen in het vestigingsklimaat.

Ontwikkelingssamenwerking

Wat wil het kabinet?

Het kabinet herstelt de koppeling tussen het budget voor ontwikkelingssamenwerking en het bruto nationaal inkomen (bni) niet, ondanks moties die de Eerste en Tweede Kamer hierover aannamen. Dit resulteert in een extra bezuiniging van € 319 miljoen boven op de eerder aangekondigde miljardenbezuiniging op ontwikkelingssamenwerking. Het kabinet richt zich op de beleidsprioriteiten handel en economie, migratie (inclusief opvang in de regio) en veiligheid en stabiliteit. Daarnaast werkt het kabinet aan een aantal

thematische prioriteiten waar Nederland veel expertise op heeft: voedselzekerheid, watermanagement en gezondheid. Financiële steun voor hulp en wederopbouw aan Oekraïne wordt voortgezet. Humanitaire hulp wordt voortgezet, hoewel de vraag naar hulp sneller groeit dan de beschikbare middelen.

Wat betekent dit voor gemeenten?

Verschuivingen in het geopolitieke landschap, een toename van wereldwijde conflicten en een instabieler handelsklimaat zijn voelbaar in Nederland en hebben directe invloed op gemeenten en inwoners. Uitdagingen op het gebied van migratie, veiligheid en handel vragen om internationale antwoorden. Oplossingen werken alleen als ze lokaal van de grond komen. Goed lokaal bestuur is daarbij essentieel, zowel voor het leveren van basisvoorzieningen, het creëren van economische perspectief als voor het bevorderen van veiligheid en stabiliteit.

VNG International heeft een partnerschap met het ministerie van Buitenlandse Zaken waarmee we bijdragen aan het versterken van lokaal bestuur in veertien landen, waaronder wederopbouw in Oekraïne. Nederlandse gemeenten dragen met kennis en expertise bij aan dit programma. De financiering van dit programma loopt tot eind 2026. Na 2026 is de financiering nog niet voorzien, terwijl daar in een Kamermotie wel toe op was geroepen.

**Vereniging van
Nederlandse Gemeenten**

Nassaulaan 12
2514 JS Den Haag
+31 70 373 83 93

info@vng.nl

september 2025